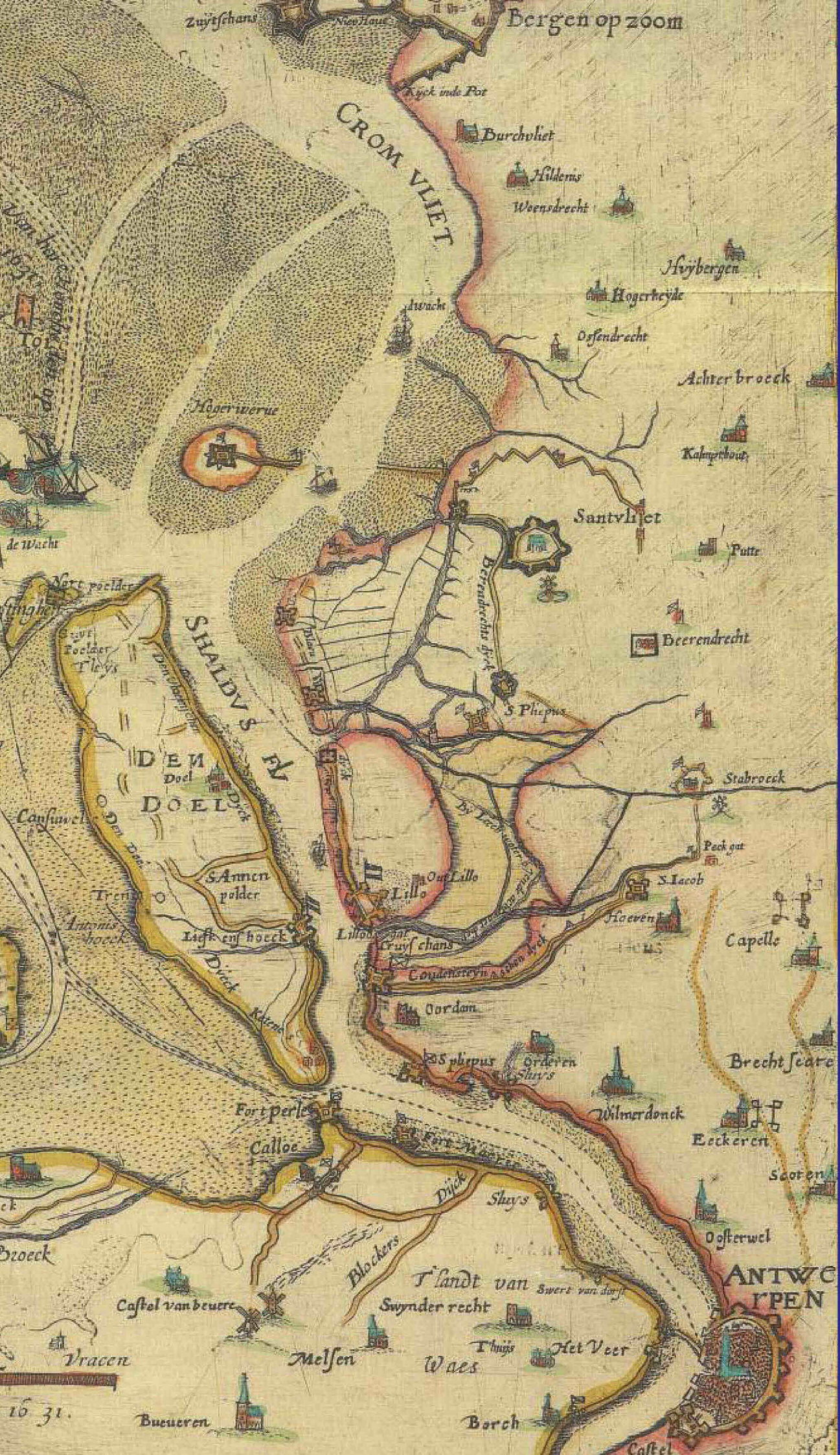

TIJDING 2016-2
Kroniek van heemkundekring Het Zuidkwartier

INHOUD: **TIJDING 2016-2**

WEGVERSPERRINGEN 1939
PAGINA 3

GOEJENDAG ALLEMAOL
PAGINA 12

PUTSE STRAATJES (2)
PAGINA 14

ANSELMUS MUSTERS
PAGINA 16

SCHATTEN IN ONS MUSEUM
PAGINA 38

VERBANNING EN PLAATSLUIS
PAGINA 40

ADRI GROFFEN
PAGINA 43

IM BEP KLAASSEN
PAGINA 55

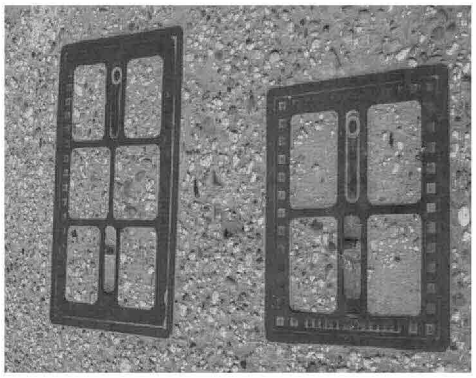

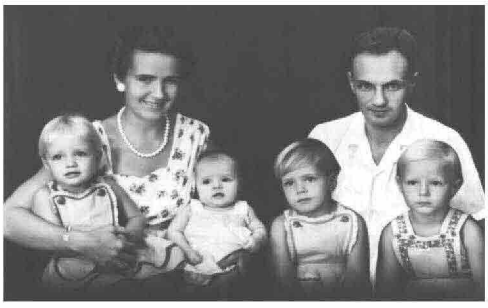

Voorwoord

In aansluiting op onze tentoonstelling ***Woensdrecht als grensgemeente***, die nog steeds loopt in museum Den Aanwas in Ossendrecht, publiceren we in deze Tijding *Putse straatje*s (2) van Jeanette van den Berg-Buijs (pagina 14); en ook Jac van den Bussche spreekt op pagina 40 in zijn artikel *Opgepakt en verbannen* over een grensgeval.

Naast onze gebruikelijke dialect- en museumrubriek heeft deze Tijding een behoorlijk hoog oorlogsgehalte. Diegenen die kind waren tijdens WO II zijn nu (hoog)bejaard en nog altijd zeer geïnteresseerd in deze periode van hun leven. Dus:

Wist u dat we in Ossendrecht in 1939 een poging hebben gedaan om ons voor te bereiden op een eventuele inval van vijandelijke legers? Huub Klaassen schreef een artikel over de verdediging in zijn woonplaats Nispen en kwam er toen achter dat eenzelfde methode voor Ossendrecht bedacht werd. De redactie vulde zijn verhaal aan met enige Ossendrechtse info. Lees hierover op pagina 3.

Toen John van Dooren op een boek stuitte waarin hij verrassende gegevens vond over een Ossendrechtse priester ging hij samen met diens familie Musters op onderzoek uit. Die reisden er zelfs afgelopen Pinksteren speciaal voor naar Rome. Volgens John is deze Anselmus Musters misschien wel net zo'n grote Ossendrechtenaar als Zr. Marie-Adolphine! Lees op pagina 16.

En op pagina 43 tekent Jan van Elzakker met hulp van Willy Groffen en zijn familie het verhaal op van de enerverende belevenissen van diens oudere broer Adri in de Tweede Wereldoorlog.

Veel leesplezier

De redactie

Inhoud:

- Voorwoord ..... p. 02
- Wegversperringen uit 1939 (te Nispen) *Huub Klaassen,* ..... p. 03
- Goejendag Allemaol (3), *Jan Luysterburg* ..... p. 12
- Putse straatjes (2), *Jeanette Van den Berg-Buijs* ..... p. 14
- Antoon Musters, een *nog* onbekende Ossendrechtse held, *John van Dooren* ..... p. 16
- Schatten in ons museum Den Aanwas, *Hetty Kappelhof* ..... p. 38
- Opgepakt en 'verbannen' en Plaatsluis, *Jac van den Bussche* ..... p. 40
- Adri Groffen, 'U bent ter dood veroordeeld', *Jan van Elzakker m.m.v. Willy Groffen en familie* ..... p. 43
- In memoriam Bep Klaassen, *voorzitter Jan Luysterburg,* ..... p. 55
- Informatie voor de lezer, *redactie* ..... p. 56

Wegversperringen uit 1939

Op de redactie van Tijding kregen wij de volgende mail binnen:

Mijn naam is Huub Klaassen uit Nispen.

Ik zend u dit berichtje met betrekking tot een artikel dat ik geschreven heb voor de Nispense heemkundekring en dat in het komende jaarboek van onze kring gepubliceerd zal worden.

Het artikel gaat over de twee wegversperringen (aspergeversperringen) die vlak vóór de 2e Wereldoorlog (in 1939) in opdracht van het Nederlandse leger zijn gebouwd in Nispen. Dit werk te Nispen maakte deel uit van een groter project, namelijk het maken van in totaal vier wegversperringen, twee te Nispen en twee te Ossendrecht.(samen met twee bijbehorende opslaghuisjes).

Ik weet niet in hoeverre het bestaan van deze versperringen in detail bij uw heemkundekring bekend is en of er in het verleden al over is geschreven maar, aangezien ik een groot voorstander ben van het vrijblijvend delen van informatie, leek het mij goed om de zeer gedetailleerde informatie die ik hierover heb met uw kring te delen. Wellicht kan een van uw auteurs dit in de toekomst gebruiken voor een artikel over deze materie, maar dan meer specifiek toegespitst op de situatie in Ossendrecht.

Mijn informatie omvat o.m. de bouwtekeningen van de vier betonblokken en opslaghuisjes, het bijbehorende bouwbestek en de toewijzing aan de uitvoerende aannemer destijds.

Mocht u hierin geïnteresseerd zijn, dan kunt u altijd contact met mij opnemen.
Met vriendelijke groet,
Huub Klaassen.

Natuurlijk hadden we interesse, alleen, wie zou voor ons deze Ossendrechtse versie kunnen schrijven? Na rijp beraad, en in overleg met Huub Klaassen, hebben we daarom besloten om zijn verhaal te publiceren in de Tijding, maar dan ingekort en ontdaan van het Nispense en er wat Ossendrechts fotomateriaal voor in de plaats te gebruiken. Mocht u zijn gehele verhaal willen lezen verwijzen we naar het Jaarboek 2015, Heemkundekring De Heerlijckheijd Nispen, blz. 96 – 104. De wegversperringen zijn hier nooit ingezet. Was dit misschien ook niet een achterhaalde defensie, zoals ook het verstevigen van de ooit zo efficiënte waterlinie totaal geen waarde meer had toen op 10 mei 1940 de vijandige bommenwerpers over kwamen vliegen?

Huub Klaassen vindt echter:
We mogen er best zuinig op zijn vanwege de cultuurhistorische waarde. Het geeft een beeld van de versterking en verdediging van Nederland in de Tweede Wereldoorlog en is tevens een tastbaar restant uit onze militaire geschiedenis.
Teneinde de enige nog overgebleven versperring uit die tijd in de Bergsebaan te behouden voor ons dorp en deze volledig tot haar recht te laten komen, is besloten om dit monument goed zichtbaar op te nemen in het nieuwe bestratingsplan van het Kerkplein. Daarnaast zal er vlak bij deze locatie een eenvoudige replica van deze versperring worden gebouwd met daarin enkele stalen balken en voorzien van een informatiebord. We hopen hiermee een belangrijke bijdrage te leveren om het bewustzijn van en de herinnering aan het verzet in oorlogstijd levend te houden.

Zou dit iets zijn om ook in Ossendrecht na te streven? Onze versperringen liggen nog steeds verzonken in de weg : kruising Aanwas, Burgemeester Voetenstraat, niet ver van ons museum Den Aanwas. Natuurlijk is ook hier al lang het bijbehorende opslaghuisje verdwenen.

Foto onder: Op het eind van de Burgemeester Voetenstraat vindt u op de linker weghelft de nog ingebouwde versperring. Foto boven: de hoek om, op de Aanwas, richting België is de versperring over de gehele breedte van de weg aangebracht. *(Foto's Maria Rosskamp, ook op pagina 6 boven.)*

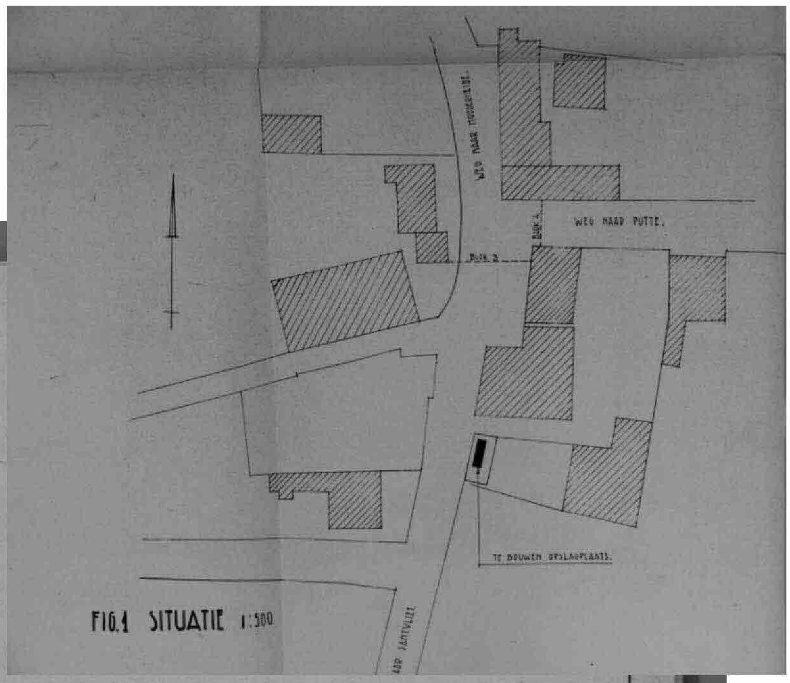
WEG NAAR PUTTE.
TE BOUWEN OPSLAGPLAATS.
FIG.1 SITUATIE 1:500

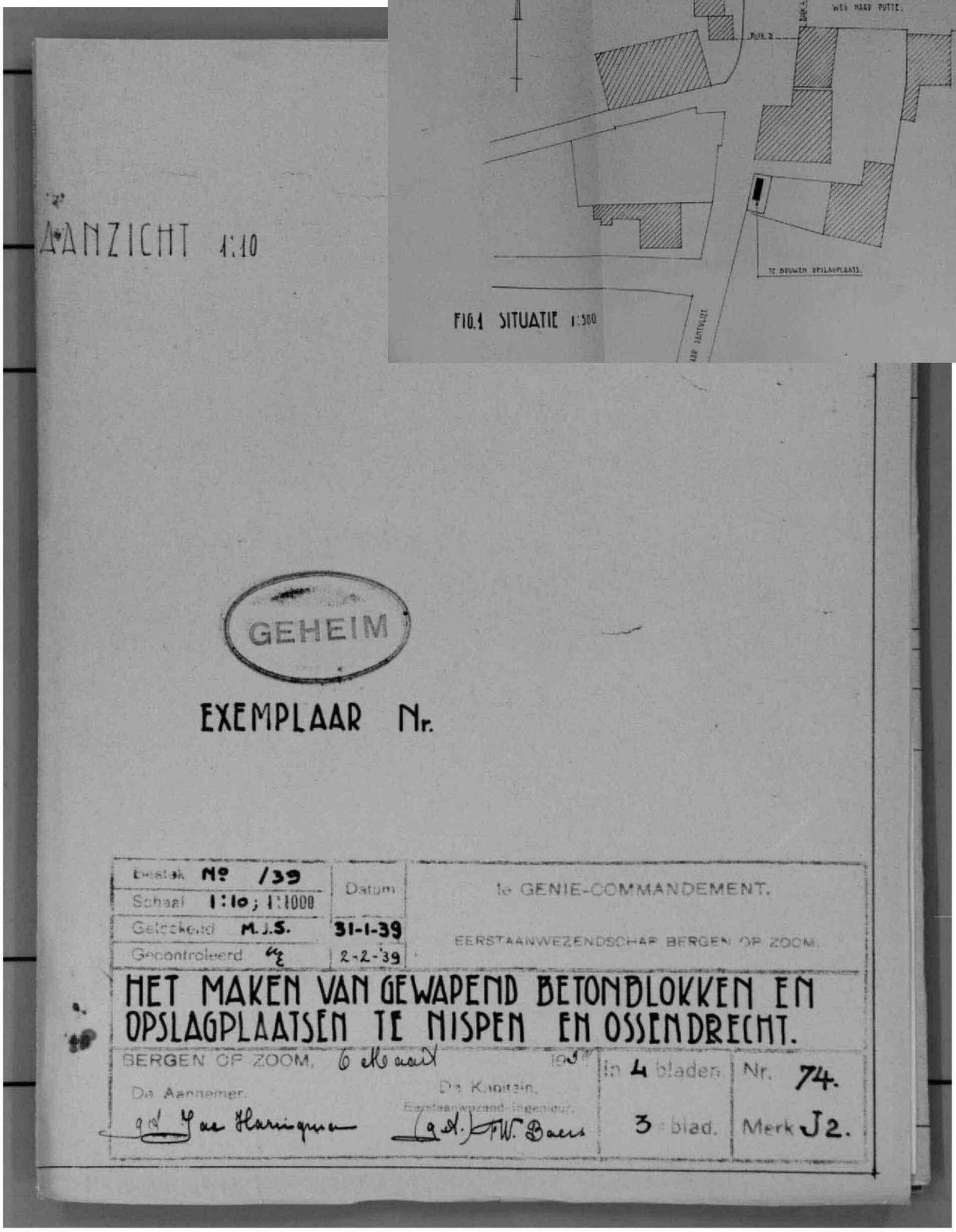
AANZICHT 1:10
GEHEIM
EXEMPLAAR Nr.
Bestek Nº /39
Schaal 1:10; 1:1000
Getekend M.J.S.
Gecontroleerd
Datum
31-1-39
2-2-'39
1e GENIE-COMMANDEMENT.
EERSTAANWEZENDSCHAP BERGEN OP ZOOM.
HET MAKEN VAN GEWAPEND BETONBLOKKEN EN OPSLAGPLAATSEN TE NISPEN EN OSSENDRECHT.
BERGEN OP ZOOM, 6 Maart 1939
De Aannemer.
De Kapitein,
Eerstaanwezend-Ingenieur.
In 4 bladen
3 blad.
Nr. 74.
Merk J2.

H.Klaassen

Wegversperringen uit 1939 te Nispen

1. Inleiding :

Het mag een klein wonder genoemd worden dat ze er tegenwoordig nog zijn, de oude betonnen wegversperringen in het wegdek of de restanten daarvan. Zo ook in onze regio de versperring in Nispen en Ossendrecht.

Hoewel er in de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog enkele honderden van geplaatst zijn, met name in de grensstreken van ons land, in de Grebbelinie en bij de bruggen over de grote rivieren, zijn deze tijdens en na de oorlog weer in rap tempo verdwenen. Deze zogeheten "Aspergeversperringen" bestonden uit grote gewapende betonnen blokken van 1 meter dik, waarin een rij ijzeren putten waren ingegoten waarin stalen I – balken (de zogeheten asperges) geschoven konden worden.

In Nispen zijn twee versperringen gebouwd en die in de Dorpsstraat is in 1974 verwijderd t.b.v. de aanleg van een nieuwe rioleering daar.

← De nog bewaard gebleven versperring in de Bergsebaan, Nispen
(foto:R.Leijdekkers)

Deze afgeschuinde en gepunte balken stonden onder een hoek van beurtelings 45 en 60 graden ten opzichte van het wegdek en dienden om over de gehele breedte van het wegdek vijandelijke tanks en pantservoertuigen tegen te houden. Middels een weerhaakmechanisme onder in

de balk waren deze stalen balken na hun definitieve plaatsing niet meer te verwijderen. De putkokers waarin de balken werden geschoven konden in vredestijd middels putdeksels worden afgesloten ten behoeve van het normale verkeer.

Een Nederlandse soldaat op wacht bij een aspergeversperring type 2 aan de Waal te Nijmegen
(foto : Gemeentearchief Nijmegen)

Deze afgeschuinde en gepunte balken stonden onder een hoek van beurtelings 45 en 60 graden ten opzichte van het wegdek.

2. Ontwerp en typen Aspergeversperringen :

Aspergeversperringen werden vervaardigd naar een ontwerp van het CITB van 29 januari 1935.

Het CITB (Centraal Inundatie en Technisch Bureau) was een afdeling binnen de Genie.
Er waren drie uitvoeringen van de Aspergeversperring : **type 1** had een enkele rij palen, **type 2** kende twee rijen palen achter elkaar en **type 0** : deze laatste leek op type 1, maar was lichter.

Aangezien deze blokken letterlijk en figuurlijk flink tegen een stootje moesten kunnen, werd er een grote hoeveelheid aan betonijzer in verwerkt.
De ingegoten putkokers en bijbehorende deksels waren aan het Rijk geleverd door ijzergieterij De Globe te Tegelen, die voor het ontwerp van deze putten in 1935 daarvoor octrooi had aangevraagd (Ned. Octrooi 35543). Deze putranden en deksels lagen opgeslagen in het depot der Genie te Bergen op Zoom en dienden door de aannemer en op diens kosten van daaruit naar het werk vervoerd te worden.

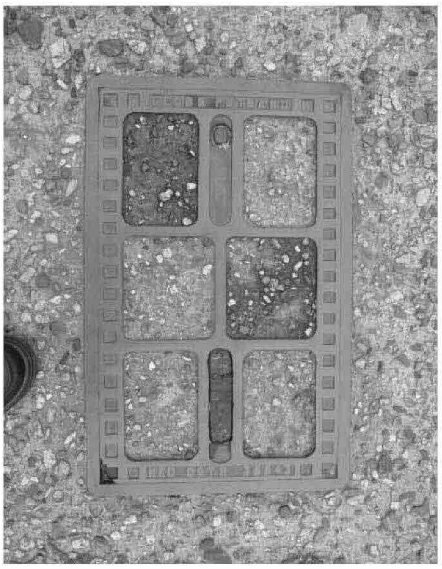

Put voor palen onder 45 graden
(foto : R. Leijdekkers)

Put voor palen onder 60 graden
(foto: R. Leijdekkers)

In de zijkant van de balk was een korte stalen buis gelast, waardoor een stalen kabel liep die verbonden was aan de beide weerhaakklepjes. Door hard aan de kabel te trekken, trok men deze klepjes naar binnen zodat de balk weer omhoog te schuiven was.
← Ingelast stalen buisje met trekkabel (foto: Lucky Seventh)

De bijbehorende stalen I-balken werden door een (nog) onbekende partij geleverd.Ook deze lagen opgeslagen te Bergen op Zoom, maar werden in opdracht van de opdrachtgever naar het werk vervoerd alwaar zij nog wel door de aannemer geschilderd moesten worden.

Tijdens (nacht!)oefeningen van het Nederlandse leger bleek, dat een rij asperges in een kwartiertje te stellen was. We kunnen ons hierbij, met het oog op het weerhaakmechanisme, afvragen hoe men na zo'n oefening de palen er dan weer uit kreeg.
Er was wel een speciale methode voor maar deze methode was strikt geheim omdat anders de vijand hetzelfde kon doen. In de zijkant van de balk was een korte stalen buis gelast, waardoor een stalen kabel liep die verbonden was aan de beide weerhaakklepjes.

Als de balk in de koker werd geschoven, klapten deze klepjes uit in de uitsparingen die in de putkoker waren uitgespaard. Door hard aan de kabel te trekken, trok men deze klepjes weer naar binnen zodat de balk weer omhoog te schuiven was.

Bij definitieve plaatsing in het oog met de vijand echter, trok men aan de kabel en knipte men deze vervolgens af, zodat nu de weerhaakklepjes uitklapten, maar verder niet meer te bedienen waren.

Bij elke versperring van dit type behoorde ook een demontabel gebouwtje waarin de stalen balken konden worden opgeslagen zolang zij nog niet geplaatst waren.
Versperringen van het **type 1** werden voornamelijk gebruikt voor het afsluiten van secundaire wegen en het **type 2** voor belangrijke doorgaande wegen en spoorwegen.

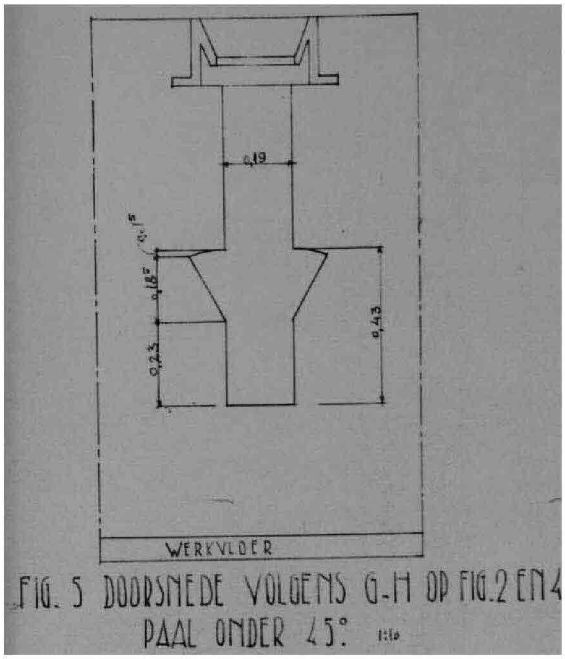

Putkoker met uitsparingen voor de weerhaakklepjes (foto : D. Ross)

3. De versperringen te Nispen

De versperringen te Nispen vormden een onderdeel van een project voor het plaatsen van in totaal vier betonnen blokken (bloknr. 1, 2, 3 en 4) te Nispen en te Ossendrecht. Begin 1939 werd een achttal daarvoor geschikt geachte firma's de gelegenheid geboden naar dit werk te dingen. Op 11 maart 1939 werd door De Kapitein, Eerst-aanwezend-Ingenieur der Genie F.W. Boers te Bergen op Zoom het werk gegund aan aannemer J. Haringman uit Colijnsplaat voor een bedrag van Fl. 7.300,00.

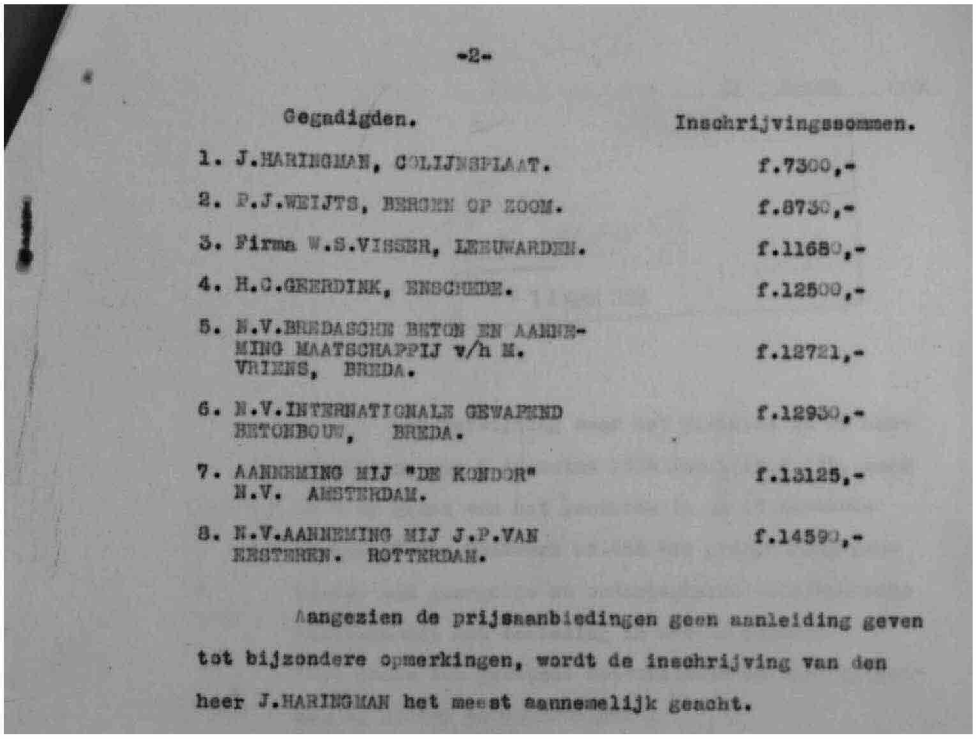

-2-

Gegadigden.	Inschrijvingssommen.
1. J.HARINGMAN, COLIJNSPLAAT.	f.7300,-
2. P.J.WEIJTS, BERGEN OP ZOOM.	f.8750,-
3. Firma W.S.VISSER, LEEUWARDEN.	f.11680,-
4. H.C.GEERDINK, ENSCHEDE.	f.12500,-
5. N.V.BREDASCHE BETON EN AANNEMING MAATSCHAPPIJ v/h M. VRIENS, BREDA.	f.12721,-
6. N.V.INTERNATIONALE GEWAPEND BETONBOUW, BREDA.	f.12930,-
7. AANNEMING MIJ "DE KONDOR" N.V. AMSTERDAM.	f.13125,-
8. N.V.AANNEMING MIJ J.P.VAN ERSTEREN. ROTTERDAM.	f.14590,-

Aangezien de prijsaanbiedingen geen aanleiding geven tot bijzondere opmerkingen, wordt de inschrijving van den heer J.HARINGMAN het meest aannemelijk geacht.

Voor dit bedrag moesten te Nispen en te Ossendrecht vier gewapende betonnen blokken worden gemaakt en twee opslaghuisjes worden vervaardigd. Het opslaghuisje te Ossendrecht (6,30x1,56 me./ voor 66 stalen balken) was aanmerkelijk groter dan dat in Nispen (3,85x1,38 me/ voor 22 stalen balken), juist omdat het een groter aantal stalen balken moest kunnen opbergen.

Volgens het originele plan zou bloknr.1 in de Bergsebaan komen te liggen en bloknr.2 in de Dorpsstraat. Het bijbehorende opslaghuisje zou ter plaatse van de tegenwoordige ingang van het huidige kerkhof komen te staan. Voor de eerste oplevering van het gehele project was gerekend met twee maanden na het moment waarop het officiële startsein zou worden gegeven (vóór 1 mei 1939) met een tweede oplevering van het gehele project een maand na de eerste oplevering. De beide opslaghuisjes dienden dan ook ten genoegen van de inspecteur in zijn bijzijn twee maal uit elkaar genomen en weer geassembleerd te worden.

De beide demontabele houten opslaghuisjes, in Nispen en in Ossendrecht, dienden ook nauwkeurig volgens tekening en volgens de aangegeven richtlijnen te worden gebouwd.

← De toekenning van het werk aan dhr. J. Haringman uit Colijnsplaat (foto : D. Ross)

Het vreemde is dat in de uiteindelijke daadwerkelijke uitvoering van het project in Nispen volledig is afgeweken van het originele plan. In plaats van bloknr.2 (type 1) dat in de Dorpsstraat gepland was, is er daar uiteindelijk een betonblok voor twee rijen palen (type 2) gemaakt. Achteraf bleek het om een inschattingsfout te zijn gegaan.

Hoe de opdrachtgever en de aannemer destijds met deze gehele situatie zijn omgegaan is helaas niet meer in de archieven terug te vinden, maar het mag duidelijk zijn dat de aannemer dit alles niet voor FL 7300,00 heeft kunnen realiseren.

4. Tot besluit

De meeste aspergeversperringen uit de oorlogstijd zijn tijdens en na de Tweede Wereldoorlog in rap tempo uit het Nederlandse straatbeeld verdwenen of er is overheen bestraat of geasfalteerd. Er zijn er nog wel, en een enkele zoals in straat De Visser in Deurne is uitstekend behouden en in het huidige moderne straatwerk opgenomen.

Verder zijn er nog restanten te vinden zoals aan de Barneveldse Weg te Scherpenzeel en de Buurtweg te Ederveen (Grebbelinie). Ook in de voormalige Peel-Raamstelling zijn er nog enkele te vinden, zoals in Deurne of ter plaatse waar vroeger een spoorlijn door de Peel-Raamstelling liep in de omgeving van Mill, waar op 10 mei 1940 een Duitse pantsertrein doorheen brak. Deze laatste versperring is door vrijwilligers weer opgebouwd om zo een beeld te geven hoe de situatie er vroeger uitzag.

Toch zijn de weinige die nog resteren erg schaars geworden en zij worden tegenwoordig lang niet altijd op hun juiste historische waarde geschat. Over de versperringen is door iedereen de afgelopen 75 jaren volop heen en weer gereden, waarschijnlijk zonder dat men zich realiseerde dat het hier om een belangrijk stukje historisch erfgoed gaat. Dat deze soort van wegversperringen uiteindelijk de toenmalige vijand niet konden tegenhouden is duidelijk, maar zij zullen toch zeker een behoorlijk obstakel gevormd hebben en hen aanzienlijk hebben vertraagd in hun opmars.

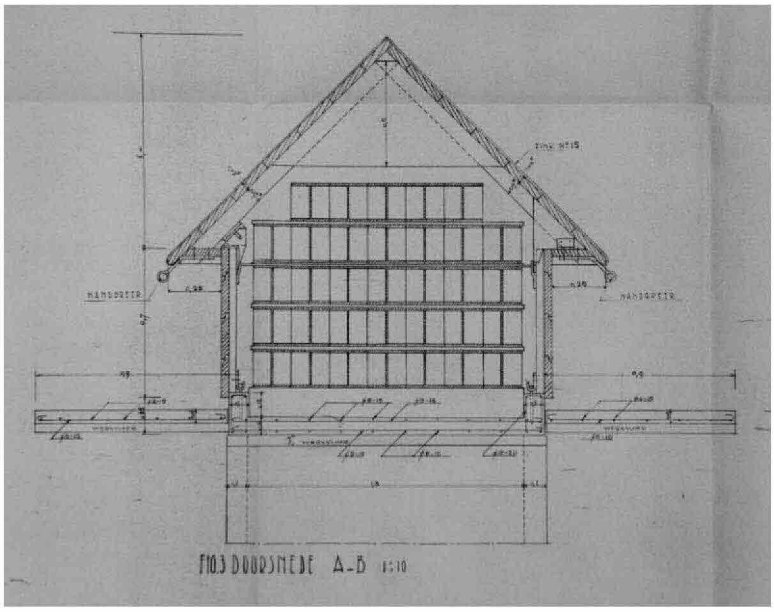

← *Zijaanzicht van de opslagplaats te Ossendrecht. We zien 33 stalen I-balken liggen. Het huisje had een capaciteit voor max. 66 balken (2x 33 stuks achter elkaar) en stond op een fundering van 3 betonnen ringen. Bestekstekeningen, collectie David Ross.*

5. Geraadpleegde bronnen :

* Archief Gemeente Nijmegen, Waalbrug (geraadpleegd januari 2015)
* Het Nationaal Archief, Den Haag (juni 2014)
* Lucky Seventh, the 7th armored division, vriendengroep, publicatie (geraadpleegd januari 2015)
* N.V. "Jos Kurstjens' Industrie en Handelsmaatschappij", Tegelen (geraadpleegd januari 2015)
* Octrooicentrum Nederland, (geraadpleegd januari 2015)
* www.grebbelinie.nl (geraadpleegd januari 2015).

Van de redactie: In Ossendrecht moesten de versperringen in twee fasen gebouwd worden, om het verkeer daar steeds onbeperkt doorgang te verlenen. (zie bijlage Algemene Bepalingen, Punt 7 →). De toen tienjarige Ossendrechtenaar Jac van den Bussche stond er in 1939 met zijn neus bovenop toen hier de versperring werd uitgetest. Dit gebeurde volgens hem vanuit hotel The Kettle. Hij heeft nooit geweten dat in de Burgemeester Voetenstraat de tweede helft is aangelegd. Toch wel merkwaardig als dat niet gebeurd zou zijn! ♣

7. VOLGORDE DER WERKZAAMHEDEN. Te Nispen moet worden begonnen met de vervaardiging van het in deel 21 bedoelde blok nr.1. Met het opbreken van het weggedeelte ten behoeve van de vervaardiging van blok nr.2 mag niet worden begonnen alvorens het verkeer over blok nr.1 kan worden toegelaten.

Te Ossendrecht mogen de werkzaamheden aan de blokken gelijktijdig worden uitgevoerd met dien verstande, dat ter plaatse van elk te maken blok aanvankelijk slechts de helft van het wegdek mag worden opgebroken en niet met het opbreken van de tweede helft mag worden begonnen alvorens het verkeer over het eerste gedeelte weder kan worden toegelaten.

8. VOORZIENINGEN TEN BEHOEVE VAN HET VERKEER. Ten behoeve van de werkzaamheden te Nispen zullen de erbij betrokken weggedeelten telkens gedurende ten hoogste drie weken, aanvangende op een in overleg met de Directie te bepalen tijdstip, voor het verkeer worden gesloten.

Tijdens de werkzaamheden te Ossendrecht mag het verkeer geen belemmeringen ondervinden.

Ten behoeve van het verkeer moeten naar aanwijzing van de Directie de volgende hekken, waarschuwings- en richtingborden, volgens de daarbij vermelde modellen, vastgesteld bij de Motor- en Rijwielbeschikking, worden geplaatst:

a. te Nispen telkens bij elk werk:
   2 stuks hekken, geblokt geverfd in de kleuren rood en wit;
   2 stuks borden van het model 79, elk met een aansluitend rechthoekig witgeverfd bord met het opschrift WERK IN UITVOERING in zwarte letters; en
   8 stuks borden van het model 83, elk met een aansluitend rechthoekig witgeverfd bord met een door de Directie op te geven opschrift in zwarte letters.

b. te Ossendrecht bij elk werk:
   2 stuks hekken, geblokt geverfd in de kleuren rood en wit;
   2 stuks borden van het model 79, elk met een aansluitend rechthoekig witgeverfd bord met het opschrift WERK IN UITVOERING in zwarte letters;
   1 bord van het model 58; en
   1 bord van het model 88.

Van een half uur na zonsondergang tot een half uur voor zonsopgang moeten alle genoemde borden zoodanig worden verlicht, dat zij op een afstand van ten minste 50 m goed zichtbaar zijn.
Voorts moeten aan weerszijden van elk Werk in genoemd tijdvak tenminste 3 roode lantaarns tot aanduiding van dat werk branden.

10. FABRIKAAT. Voor zooveel niet uitdrukkelijk anders is bepaald, moeten alle te leveren of in het Werk te brengen voorwerpen en materialen zijn van Nederlandsch fabrikaat.
De aannemer is verplicht aan de Directie desgewenscht bewijzen van herkomst te toonen.

De Directie is bevoegd van vorenbedoelde bepaling ontheffing te verleenen of te gelasten, indien het werk zulks naar haar oordeel vordert, dan wel voor het geval bij overigens gelijke of betere hoedanigheid, het buitenlandsch fabrikaat voor een aanmerkelijk lageren prijs dan het Nederlandsche kan worden geleverd of in het werk gebracht.

11. GOEDEREN AFKOMSTIG UIT DUITSCHLAND. Op dit Bestek zijn van toepassing de voorschriften betreffende in Duitschland geplaatste bestellingen (transfermoratorium), welke voorschriften ten bureele van den Besteder ter inzage liggen en welke worden geacht, letterlijk in dit Bestek te zijn opgenomen.

Telkenmale wanneer blijkt, dat de aannemer nalatig is geweest deze voorschriften na te leven, is hij een boete verschuldigd van 10% van het geldelijk bedrag van de orders, waaromtrent overtreding heeft plaats gehad.

Beroep op onbekendheid met deze voorschriften wordt niet toegelaten.

Enkele Algemene Bepalingen voor de bouw van wegversperringen in Nispen en Ossendrecht

Goejendag allemaol (3)

Door Jan Luysterburg - In 't dialect van d'n Ouwe Tol, 'n buurtschapke midde tusse Baarege (Bergen op Zoom) en Woogeraaje (Hoogerheide). Hij las deze verhaaltjes eerder voor op de Brabantse radio. 14 dagen later legde Prof. Dr. Jos Swanenberg de betekenis van het dikgedrukte woord uit.

Goejendag allemaol,

Witte gullie nog, da t'r vroeger dikkels meese aon de deur kwaame meej van alles en nog wa te kwoop? En dan eb ik 't nie aljeen oover 'n kasjesvent of 'n pindasjinees, nejje, dan eb ik 't oover de melkboer, de bakker, de kruijenier, de venter meej knoppe n'en gaore, de venter meej lappe ketoen of wolle deekes, of zjeep. En ik eb 't oover de bullevent. En oover de visboer.
De visboer kwaam iedere vrijdag meej z'n bakfiets. Vroeg in de morge zaag d'm al vurbij komme vanuit Baarege, want ij ad 'n grwoote roet. IJ trapte fief dur meej z'n volle kaar, want de vis moes zoow vörs moogelek aonkomme bij de wijste klaante. Daor begon de trugtocht, mar ok d'n aandel.

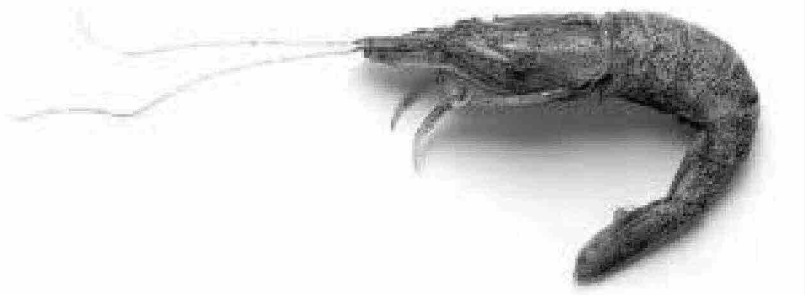

In dieje tèèd adde nog veul kefeejkes onderweege. 't Was dan ok nie gek, da d't nog wel 's jeel laank kon duure vurda te visboer bij oos aon uis kwaam. IJ trapte zeeker nie mir zoow fief as smorreges en ij keek ok nie mir zoow kwiek uit z'n wooge.
En 't kon wel 's gebeure, da t'ie jimmel gin vis mir in z'n kaar ad. Soms aljeen nog wa … **garnot***.

*Garnot zijn garnalen. Vroeger werden deze veel geschept in de Westerschelde. Na het schoonmaken en het koken werden ze dan 'uitgeleurd'.

≈≈≈≈

Goejendag allemaol,

Jaanske is al op leeftèèd, mar tot fleejaor was ze nog jeel goed bij de pienke. Gjeestelek is da nog steeds zoow, mar lichaomelek zit 't 't leste jaor wa teege. Z'è naomelek d'r eup gebrooke. Teegeworrig zette ze daor dan gewoon 'n nuuwe eup in en in de reegel gao g't dan wir wel. Da's ok 't geval bij Jaanskes, mar jao, dur

d'r wooge leeftèèd gao g't allemaol nie mir zoow gladjes.
Jaanske is nwoot getrouwd gewiest en z'ed ok vedder gin femielie mir, mar durda ze altij vriendelek en bulpzaom gewiest is, leeve toch veul meese mit 'r meej en è ze gereegeld aonlwoop.
De meese vraoge dan netuurlek oe 't mit 'r is, mar Jaanske is nie zoow scheutig om d'r prebleeme blwoot te legge aon 'n aander.
Jaanske gif tan ok steevast as aantwoord: "Ik gaon langsaom vuruit", om 'r daornaor zoowgezeed vur de leut aon toe te voege: "…a'k lwoop".
Mar as Jaanske jeel jirlek is, dan mot ze zegge: "…**Stoefe kan nie lije**"*.

*Stoefe kan nie lije. Stoefen is opscheppen. Het kan niet lijden dat ik erover opschep, want het gaat niet goed.

≈≈≈≈

Goejendag allemaol,

Jaonus gieng èègelek nwoot naor 't kefee, mar giestere was 'r 'n bijjeenkomst van de Sinterklaosverjeeneging en daor kon ie toch nie wegblèève, as vaoder van vier jonge kinders.
De vergaodering was in goeje sfeer verlwoope en d'r waore mwooie besluite genoome. En daorom ad Jaonus ok wa genoome, naomelek 'n glaske bier. En toen kreeg ie van de buurman nog 'n borreltje en van z'n neef nog 'n glaske bier en de vurzitter gaaf ok nog 'n rondje … Jaonus wies nie mir, oe t'ie tuisgekomme was.
En nouw zaat ie meej 'n oute kop aon taofel, nie in staot om elder te denke. Mientje, z'n vrouw, ad vannaacht 't gestommel op de trap wel gwoord en toen ie sinterklaosliedjes ziengend in bed gevalle was wies Mientje wel oe laot 't was. Ze moes erom lache, want Jaonus was ne goeje klwoot en 'n lieve vaoder. Toch wouw ze 'm 's emme en ze zeej: "G'è g't nogal begaojd giestere, is 't nie? G'è nouw teminste tweej tefrènte schoene n'aon".
Jaonu snapte d'r niks van. IJ ad ommes gewoon z'n waarkschoene n'aon. Mientje kon d'r lachen ie ouwe. "D'n jinne is ne liengse en de n'aandere is ne rechse, da zèèn dan toch tweej … **tefrènte**!"*.

*Tefrènte betekent verschillende. Afkomstig van het Franse woord 'différent'. Ook in het Engels kennen we het woord 'different'. In ons dialect komen veel woorden voor die afkomstig zijn uit het Frans. Vaak zijn het verbasteringen. ♣

PUTSE STRAATJES (2)

door Jeanette vd Berg - Buijs

De grensstraat had meerdere namen: vanuit het kruispunt richting Berendrecht heette het *Weg naar Oudbroek* tot aan kasteel het Ravenhof, daarna *Leempad* en nu *Canadalaan*.

Naar de andere zijde heette het de *Weg naar Calmpthout,* die bij de *Spie* in tweeën splitst: rechts verder naar Calmpthout en links de weg naar de heide. Deze straat noemde men *Rusland*. De gemeente schreef ook wel *Klein Rusland.* Hoe komt men aan die naam? Zoals ik het heb gehoord was het daar in de winter zo koud als in Rusland toen er alleen maar de grote open heide was en als dan de wind uit het oosten kwam en zo de straat in waaide kan ik mij dat wel voorstellen.

En ook een typisch "grensgeval": een smokkelpaadje, zoals het nu verdwenen *IJnespadje* dat slingerend achter tuinen en hoven liep. Vanaf het Belgisch kerkstraatje (of ook wel geitenstraatje) stak je de straat over en liep je zo het paadje in tussen bakker Broekhuizen en de visboer Van Velzen tot aan het Smidstraatje (Klavetterstraat). Dan stak je schuin over en liep verder tot aan de Jordaensstraat achter de kleuterschool. Hoe men aan deze straatnamen is gekomen weet niemand mij te vertellen. Wie het weet mag het zeggen. Het paadje was ongeveer 1 meter breed: je kon er net met een kruiwagen doorheen en als de douane achter iemand aanzat kon die zich in de tuinen verschuilen tot de gezagsdragers weg waren. Het paadje (dat overigens door iemand anders die er vlakbij is opgegroeid het *IJzeren patteke* genoemd wordt) is nu bij de achtertuinen getrokken. Alleen aan de Grensstraat kun je nog zien hoe breed het was (zie foto hierboven). En natuurlijk kon je er ook lekker vrijen in dat verborgen straatje.

Ook in de aangrenzende Jordaensstraat, genoemd naar de Antwerpse katholieke kunstschilder, is veel veranderd. Jordaens werd omwille van zijn vrouw protestants en werd om die reden na zijn overlijden in 1678 begraven in het dichtstbijzijnde protestants kerkhofje in Nederland. Rijke Belgische vrienden die hier in villa's woonden, hadden hiervoor gezorgd. Deze straat hoorde bij het centrum van Putte, bij de kerk, naast het kerkhof, bij de school en bij het Jordaensbeeld. Nu is het een stil straatje geworden en dat was vroeger anders. Zo stond daar een klein witte tweekamerwoning waarin vanaf 1928 de wijkverpleging was gevestigd en vanaf 1935 het Wit-Gele Kruis. Het was zuster Gijsberta, een religieuze uit het klooster van Ossendrecht, die iedere dag naar Putte kwam om de zieken te verzorgen en er spreekuur hield. Iedereen kende de zuster en zij kende alle gezinnen. Zij heeft tot 1952 veel betekend voor de bevolking van het dorp.

Aan het witte huisje was nog een ruimte aangebouwd bestemd voor ontspanning, een ontmoetingsplaats voor de "RK Kring", bestaande uit de K.A.J. (Katholieke Arbeiders Jeugd) en de jonge meisjesvereniging.

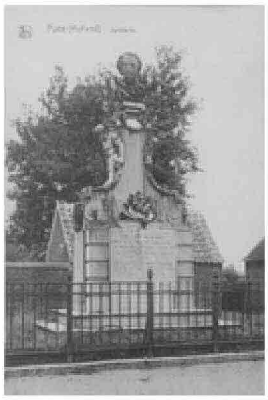

Zij gaven er toneeluitvoeringen want er was ook een toneel aan en de jeugdclubs van kapelaan Vroklage en kapelaan De Leeuw waren er ook in gevestigd. Een soort patronaatsgebouw dus. Het witte huis werd tevens als stemlokaal gebruikt, wat op het bord aan de gevel vermeld stond. Op het campagnebord wordt er opgeroepen om op lijst 1, Wijnings te stemmen.

Sinds 1924 was er ook een kleuterschool in gevestigd, geleid door de zusters uit Ossendrecht die dan met de fiets naar Putte kwamen. Het diende zo nodig ook als stemlokaal. In 1934 werd er door het kerkbestuur een nieuwe kleuterschool gebouwd met twee lokalen, die ingewijd werden door pastoor Dierckx. Ook naar hem is een straat vernoemd in Putte. In die tijd tussen 1930 en 1934 waren er zo'n 40 tot 50 kinderen op de kleuterschool.♣

ANTOON MUSTERS

EEN *NOG* ONBEKENDE OSSENDRECHTSE HELD

D.m.v. dit artikel tracht John van Dooren, in nauwe samenwerking met enkele naaste familieleden van Antoon Musters, diens leven in beeld te brengen.

VOORWOORD

In mei 2015 werd het boek "DE MONSIGNORE en DE NAZI" uitgebracht, geschreven door de auteurs Arne Molfenter en Rüdiger Strempel.
Voor dit waar gebeurde verhaal baseerden de auteurs zich op grondig onderzoek waarbij de rol van het Vaticaan tijdens de Tweede Wereldoorlog in een nieuw licht komt te staan. Het bloedstollende verhaal beschrijft de rol van een Vaticaanse organisatie die 6 à 7000 mensen van de nazi`s redde. Dit waar gebeurde verhaal doet meer dan eens aan "Schindler's List" denken.
De heldhaftige Ierse Monseigneur Hugh O`Flaherty was de leider van deze organisatie in het Vaticaan te Rome, een organisatie die als doel had het leven te redden van zo veel mogelijk joden en ontsnapte geallieerde krijgsgevangenen.
Dankzij allerlei listen, schuilplaatsen, spectaculaire ontsnappingen en een betrouwbaar netwerk werden deze mensen uit handen van de sadistische Duitse SS-opperbevelhebber Herbert Kappler gehouden.
In Hugh O`Flaherty`s netwerk, dat bekend staat onder de naam "The Rome Escape line", speelde de Nederlandse priester Anselmus Musters een belangrijke rol.
Deze priester, afkomstig uit Ossendrecht, kreeg bij zijn geboorte de naam Antoon en is opgegroeid bij zijn ouders in de Kerkstraat.

Zijn latere heldendaden zijn tot nu toe grotendeels onbekend gebleven, maar hij krijgt door de uitgave van het boek en dit uitgebreid artikel in "De Tijding" eindelijk de aandacht die hij verdient.

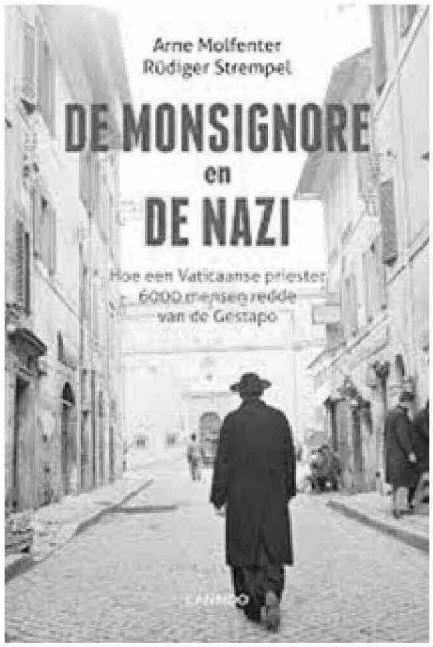

Het in mei 2015 uitgekomen boek

DE FAMILIE MUSTERS

Op dinsdag 6 september 1904 trad Ossendrechtenaar Louis Musters in het huwelijk met Isabella Wierckx.
Louis verdiende de kost als landarbeider terwijl zijn vrouw wat bijverdiende door huishoudelijk werk te verrichten.
Al vrij snel geraakte Isabella in verwachting en op 18 augustus 1905 werd hun eerste zoon geboren die de naam Adrianus, roepnaam Janus, kreeg.
Louis wilde vooruit maar als landarbeider in de omgeving van zijn woonplaats waren de verdiensten niet hoog. Het werkaanbod was laag en dit kwam mede omdat de polders in en rond Ossendrecht met inzet van vele Ossendrechtse arbeiders reeds in de tweede

helft van de 19e eeuw drooggelegd waren. Doordat dit werk afgerond was zaten in het begin van de 20e eeuw vele zogenaamde "polderjongens" werkeloos thuis.

Door hun arbeidsinzet bij de inpolderingswerken in onze naaste omgeving hadden ze veel ervaring met grondwerk opgedaan en waren dus op dit gebied uitermate vakbekwame werklieden. Verschillende Nederlandse baggerbedrijven en bedrijven die gespecialiseerd waren in grondwerken voerden in die tijd werken uit in het buitenland. Deze bedrijven waren op zoek naar ervaren grondwerkers en vonden die onder meer in onze streek.

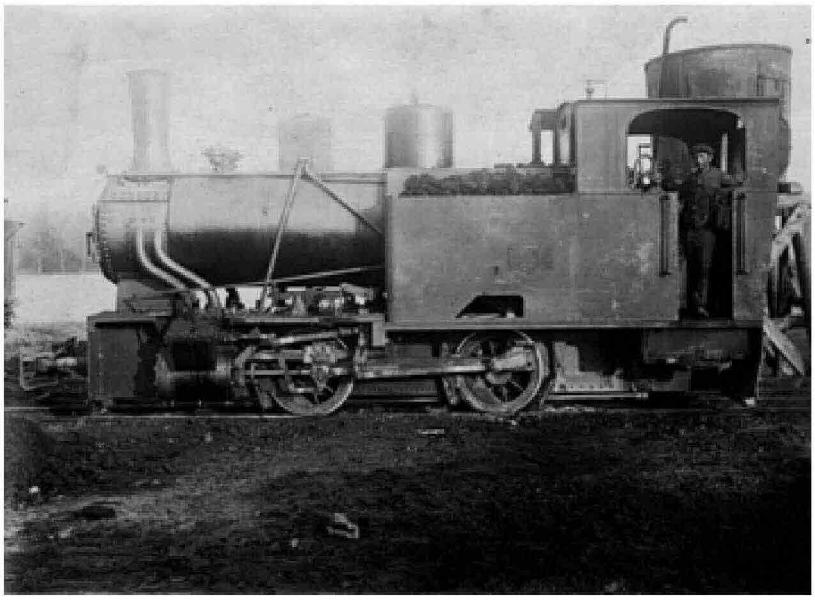

Louis Musters op zijn locomotief

De verdiensten waren goed en daarom gingen vele Ossendrechtse polderjongens eind 19e en begin 20ste eeuw vaak voor langere tijd naar Duitsland en Frankrijk werken.
Als een polderwerker zuinig leefde, kon hij een flink bedrag per jaar sparen. Na enkele jaren had hij dan genoeg gespaard om een stuk grond of een huis te kunnen kopen.
Louis Musters besloot hier ook gebruik van te gaan maken en vertrok samen met zijn vrouw Isabella en zoon Janus omstreeks 1907 naar Haltern in Duitsland, gelegen in de deelstaat Noordrijn-Westfalen. Hier ging hij als locomotiefmachinist werken in dienst van de Rheinlandse Sandwerke AG uit Düsseldorf. Dit bedrijf was gespecialiseerd in het afgraven van zuiver hoogwaardig zand dat gebruikt werd voor o.a. de glasindustrie en voor het zandgieten in vormkasten t.b.v. ijzergieterijen.
Het opgegraven zand werd in wagons geladen waarna Louis het met zijn locomotief naar de fabriek bracht waar het zand verder verwerkt werd. Louis was trots op zijn baan en het werk beviel hem uitstekend.
Het gezin Musters werd op 10 augustus 1912 verblijd met de geboorte van hun tweede kind, een wolk van een dochter die de naam Elisabeth kreeg, een naam die al snel afgekort werd tot Lies. Twee jaar later, in het jaar 1914, geraakte moeder Isabella wederom in verwachting waarna op 10 december van dat jaar hun derde kind en tweede zoon geboren werd die de naam Antoon kreeg.

Ondertussen was, met de invasie van Servië op 28 juli 1914 door het leger van Oostenrijk-Hongarije, de Eerste Wereldoorlog begonnen. Even later vielen Duitse troepen Luxemburg binnen waarna op 4 augustus 1914 de invasie van België volgde en de oorlog zich meer en meer over Europa uitbreidde.
De steeds verdere uitbreiding van de oorlog baarde Louis en Isabella grote zorgen. Het leven in een land in oorlog is moeilijk en de vooruitzichten voor de toekomst zijn dan niet goed te overzien. En welke toekomst zouden hun kinderen dan tegemoet kunnen zien? Was het dan misschien toch niet beter om terug te keren naar hun vaderland, het land ook dat niet in deze oorlog betrokken was? Louis had al reeds de papieren ingevuld om zichzelf tot Duitser te laten nationaliseren maar zijn vrouw Isabella had grote twijfels zodat uiteindelijk de nationalisering niet plaats vond. Na rijp beraad besloten ze in 1915 terug te keren naar hun geboorteplaats Ossendrecht en gingen wonen in een huis aan de Kerkstraat.

DE FAMILIE MUSTERS NA TERUGKEER IN NEDERLAND

Louis pakte na zijn terugkeer de draad van voor zijn vertrek naar Duitsland weer op en ging werken op de boerderij van boer Van Lakwijk in Woensdrecht. Zijn vrouw Isabella hield zich, behalve met haar eigen huishoudelijke werk, ook bezig met het verrichten van verscheidene werkzaamheden voor derden als o.a. naaister, baakster en huishoudster.
Naast dit werk deed Isabella ook het zgn. "lijk rond lezen" wat inhield dat zij familie, vrienden en buurtgenoten van een overledene, diens dood ging mededelen en uitnodigen voor de begrafenis. Ze was ook belast met het regelen van de begrafenis en tevens was zij, ten huize van de overledene, de voorbidster bij het oplezen van de gebeden.

Kort na het einde van de Eerste Wereldoorlog werd in het gezin van Louis en Isabella Musters een vierde kind geboren.
Dit vond plaats op tweede kerstdag, 26 december 1918, het was wederom een zoon en hij kreeg de naam Aloysius, roepnaam Louis.
Al vrij gauw was het gezin Musters weer terug ingeburgerd in Ossendrecht.

1916 - Het gezin Musters met op de 1e rij v.l.n.r. Lies, Isabella, Louis, Antoon en Janus

Voor Louis en zijn vrouw was dat niet zo moeilijk, zij kenden hun geboortedorp, maar voor hun bijna tienjarige zoon Janus was dit natuurlijk een heel ander verhaal.
Hij kwam als lagereschoolleerling terecht op de pas vernieuwde Vrije School, gelegen naast de protestantse kerk. Hoofdonderwijzer was meester Swering die met 6 leraren en 1 lerares maar liefst 316 kinderen op hun school hadden. Janus Musters was nu een van hen geworden, alleen niemand kende hem en zelf kende hij ook geen enkel kind. Maar kinderen passen zich snel aan en hierop was Janus geen uitzondering. Zijn driejarige zusje Lies en eenjarig broertje Antoon zullen, gezien hun leeftijd, sowieso geen aanpassingsproblemen gehad hebben na hun verhuizing van Duitsland naar Nederland.
Het gezin van Louis Musters was, net zoals vele gezinnen in die tijd, zeer christelijk gezind.
Het leven werd in die tijd grotendeels bepaald door de kerk en het gros van de bevolking was dan ook diep gelovig en dat gold zowel voor de katholieken alsmede voor de protestanten.
Dat het gezin Musters zeer rooms was moge blijken uit het gegeven dat hun drie zonen, Janus, Antoon en Louis, alledrie kozen voor het priesterschap.
Hun dochter Lies stelde haar leven niet geheel in dienst van de kerk; zij stichtte een gezin, kreeg drie kinderen, twee jongens en een meisje en is op 2 april 1994, 81 jaar oud, overleden en begraven te Bergen op Zoom.

Janus, de oudste zoon van Louis en Isabella, werd op 25 september 1932 in Gent tot priester gewijd en kreeg de priesternaam Prosper Musters. Hij behoorde tot de orde van de Augustijnen. Het gerucht

in Ossendrecht ging dat Janus als missionaris werkzaam zou zijn geweest in de Congo. Verder heeft Janus gewerkt in de Belgische plaats Marchienne au Pont, gelegen in de provincie Henegouwen.
Echt oud is Janus niet geworden, hij werd slechts 56 jaar en overleed op 1 december 1961 te Gent, de plaats waar hij ook begraven ligt.

De jongste zoon, Louis, werd op 30 mei 1943 in de Noord-Limburgse plaats Mook tot priester gewijd.
Hij trad toe tot de paters Passionisten en kreeg de priesternaam Aloysius. In het jaar 1972 kwam hij naar Hiesfeld. Vanaf deze plaats werd hij uitgezonden naar zijn werkgebied Essen-Oldenburg in de Duitse deelstaat Nedersaksen, alwaar hij op 5 augustus 1994, ruim 75 jaar oud en na 51 jaar priesterschap is overleden.

Voordat we overgaan naar de derde zoon van het gezin Musters rest nog te vermelden dat moeder Isabella op bijna 76-jarige leeftijd in Bergen op Zoom is overleden d.d. 5 oktober 1955.
Vader Louis stierf op 87-jarige leeftijd d.d. 30 augustus 1964 te Bergen op Zoom; beiden liggen begraven in een familiegraf op het kerkhof van Borgvliet.

De laatste persoon uit dit gezin die nu aan bod komt is hun tweede oudste zoon Antoon en hij is de man die de hoofdrol in dit verhaal zal vertolken.
Wat deze Antoon Musters zo bijzonder maakt is, dat ruim 70 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog, bekend is geworden wat voor een heldenrol hij tijdens de Tweede Wereldoorlog in Rome vervuld heeft. Het siert hem dat hij hier, m.u.v. misschien enkele personen, praktisch nooit over sprak, waardoor het gebeurde tot nu toe onbekend is gebleven. Een van die personen die er misschien wel weet van had was zijn dorps- en leeftijdgenote Dien Mous, waar Antoon een heel goed contact mee had. Met haar had hij een speciale band, waarbij het geloof in God steeds op de eerste plaats kwam. Wanneer Antoon in Ossendrecht was, bracht hij ook vaak een bezoek aan Dien die achter in de Doktersstraat woonde.

Anselmus Musters

Beiden hadden ook grote eerbied en respect voor hun oud-dorpsgenote Kaatje Dierkx, die als Zuster Marie Adolphine in het jaar 1900 de marteldood stierf in China.

HET LEVEN VAN ANTOON MUSTERS VOOR DE TWEEDE WERELDOORLOG

Toen de familie Musters in de zomer van 1915 terugkeerde naar Ossendrecht en een huis ging bewonen in de Kerkstraat, keken ze hun ogen uit. Dit was niet het Ossendrecht meer waar ze acht jaar geleden vandaan waren vertrokken. Overal in het dorp zag je Nederlandse grenswachtsoldaten en Belgische vluchtelingen, die daar waar mogelijk ondergebracht waren. Schuin tegenover hun huis waren Belgische weeskinderen in huize "Het Eikelhof" geplaatst, evenals in het leegstaande herenhuis "De Rode Leeuw" naast de r.-k. kerk.
Maar ook de bewegingsvrijheid was beperkt doordat de grens met België hermetisch was afgesloten door een aaneengesloten hekwerk voorzien van een elektrische draad, die de dodendraad genoemd werd.

Dit alles maakte diepe indruk op Louis en zijn vrouw Isabella, maar hun tienjarige zoon Janus zal het wel leuk gevonden hebben met al die soldaten en Belgische speelkameraadjes in de buurt.
De driejarige Lies en haar jongere broertje Antoon waren nog te klein om hiervan onder de indruk te geraken.
Nadat de Eerste Wereldoorlog in 1918 eindigde kwam het normale leven weer langzaam maar zeker op gang.

Vluchtelingen op het Eikelhof

De grenswachtsoldaten vertrokken en vele Belgische vluchtelingen keerden terug naar hun vaderland. Anderzijds bleven ook vele vluchtelingen hier achter, doordat zij hier, gedurende de oorlogsjaren, hun liefde of werk gevonden hadden.
Antoon groeide voorspoedig op en ging in 1921 naar de 1e klas van de lagere Vrije School in Ossendrecht.
Deze Vrije School werd op 22 oktober 1922 overgedragen aan het kerkbestuur Sint Gertrudis en vanaf toen ging de school verder als Rooms Katholieke Jongensschool onder de naam Sint Jan.
Hoofdonderwijzer Swering vertrok en Antoon Krinkels werd, vanaf de overdracht van de school, benoemd tot schoolhoofd, of zoals men dat op zijn Ostrechts zegt, "hij werd de nieuwe bovenmeester".
Antoon doorliep vlot de lagere school en sprak de voorkeur uit, hem waarschijnlijk ingegeven door zijn christelijke ouders, om na de lagere school naar het klein seminarie St. Gabriël te Haastrecht te gaan.
Hierbij zal wellicht ook de gang van zijn oudere broer Janus naar het seminarie een rol hebben gespeeld.
Een klein seminarie is een instelling van secundair onderwijs, waar de leerlingen worden voorbereid op de eigenlijke priesteropleiding in een (groot)seminarie.
De plaats Haastrecht ligt in de provincie Zuid-Holland en maakt deel uit van de deelgemeente Krimpenerwaard. Om dagelijks op en neer te gaan was zeker in die tijd niet te doen zodat Antoon werd ingeschreven als interne leerling en zodoende gedurende zijn studie verbleef op het internaat van het seminarie. Hij startte met zijn opleiding in het jaar 1927, was een voortreffelijke student en voltooide de studie bijzonder vlot.
De belangrijkste vakken die gegeven werden waren: Nederlands, Frans, Grieks, Latijn, wijsbegeerte, wiskunde, aardrijkskunde en geschiedenis. De studie duurde zes jaar en het onderwijs werd er grotendeels door priesters verzorgd. De seminaristen, zoals de leerlingen genoemd werden, gingen elke dag naar de mis in de kapel of kerk, waarbij het verplicht was (luid) mee te zingen en de gebeden op te zeggen. Door de week was de mis meestal in de vroege morgen voor de lessen begonnen.
Na het klein seminarie vertrok Antoon naar het groot Bisschoppelijk Seminarie Gent in België om daar vanaf 1933 t/m 1937 zijn eigenlijke priesteropleiding te voltooien. In de eerste jaren van de opleiding werd vooral veel aandacht besteed aan filosofie en in de daarop volgende jaren lag de nadruk met name op de theologie.

Het spreekt voor zich dat Antoon in Gent ook op internaat ging. Doordat hij zijn gehele opleiding ver van huis volgde was Antoon niet vaak bij zijn ouders in Ossendrecht. Ditzelfde gold ook voor zijn twee broers die

eveneens een priesteropleiding volgden. Alleen tijdens de vakanties en bij speciale gelegenheden zagen en spraken ze elkaar. Ook voor hun ouders moet dit een moeilijke tijd geweest zijn. We mogen ook niet vergeten dat de jaren 30 van de vorige eeuw gekend zijn als "de grote crisisperiode".
De drie jongens uit het gezin Musters brachten geen geld in het laatje van hun ouders en al werd naar alle waarschijnlijkheid de opleiding door het bisdom betaald dan nog zal het een zware financiële opgave voor hun ouders geweest zijn. In het jaar 1934 was het zo ver dat Antoon intrad bij de paters Augustijnen te Gent.
Drie jaar later, in 1937, volbracht hij zijn studie in Gent maar Antoon wilde zich verder ontwikkelen en vertrok naar Rome voor het volgen van een doctoraalstudie waarna hij promoveerde.
Terwijl Antoon bezig was met het volgen van de studie werd de oorlogsdreiging in Europa steeds groter.
En dan, op 1 september 1939, viel nazi Duitsland met aan het hoofd Adolf Hitler, Polen binnen.
Twee dagen later verklaarden Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk de oorlog aan Duitsland. Dit betekende het begin van de Tweede Wereldoorlog, waarbij Italië, met als leider de fascistische dictator Mussolini, aan de zijde van Duitsland stond.

ANTOON MUSTERS IN DE BEGINJAREN VAN DE TWEEDE WERELDOORLOG

Hoewel de Tweede Wereldoorlog uitgebroken was werd Antoon er daar in Rome nog niet echt veel van gewaar.
Mussolini had, omdat hij Duitsland te vriend wilde houden, de antisemitische wetgeving ingevoerd. Toch strekte de Jodenvervolging in Italië zich in het begin nog niet uit tot systematische moord.
Mussolini droomde meer van het herstel van het Romeinse Rijk en wilde daarom graag het Middellandse Zeegebied weer bij Italië voegen. Het Italiaanse leger begon in 1940 met de oorlog in Noord-Afrika tegen Egypte en Brits Somaliland, maar de opmars richting Egypte werd door het Engelse leger tot staan gebracht. Duitsland schoot Italië te hulp waardoor het Italiaanse leger weer terreinwinst kon boeken.
Gedurende deze oorlog werden vele Engelse soldaten door het Italiaanse leger gevangen genomen en overgebracht naar krijgsgevangenkampen in Italië.
Dit alles vond plaats ver buiten Rome waar het leven toen nog min of meer normaal te noemen was.
Het was ook in Rome dat Antoon Musters op 25 mei 1940 tot priester gewijd werd waarbij hij de priesternaam Anselmus koos. Het was natuurlijk jammer voor Anselmus dat bij zijn priesterwijding geen familie aanwezig kon zijn vanwege de heersende oorlog.
Ook nadat hij tot priester gewijd was vervolgde Anselmus zijn studie theologie en behaalde op 18 juni 1942, met het predicaat "Summa cum Laude" zijn doctorsbul waarmee hij doctor in de theologie werd.

Ondertussen was vanwege de Duits-Italiaanse samenwerking de Duitse SS-majoor Herbert Kappler benoemd tot verbindingsofficier bij de regering van Mussolini, tevens werd hij aangesteld als veiligheidsadviseur van de fascistische politie. Herbert Kappler kreeg als standplaats Rome toegewezen.

Pater Anselmus Musters verliet na zijn promotie het Vaticaan en de stad Rome om van een welverdiende zomervakantie te gaan genieten in het plaatsje Montereale, gelegen in de provincie L`Aquila, ± 140 km oostwaarts van Rome. Vlakbij Montereale in het gehucht Poggio Cancelli was een krijgsgevangenkamp, met voornamelijk Engelse soldaten uit de strijd in Noord-Afrika, waaruit regelmatig gevangenen probeerden te ontsnappen. Tevens kwamen vele andere ontsnapte krijgsgevangen vanuit kampen in het noorden langs deze route door de bergen, in een poging de geallieerde linies te bereiken.
Het was hier dat pater Anselmus Musters begon met het helpen van de ontsnapte krijgsgevangenen, hij gaf hun eten, zorgde voor schuiladressen om te kunnen slapen en gaf hun daar waar mogelijk advies om hun vlucht goed te kunnen vervolgen.
In de herfst van 1942 keerde pater Anselmus vanuit Montereale terug naar Rome. Hier ging hij direct, met behulp van goede vrienden, verder met het in veiligheid brengen van mensen die door het regime dreigden opgepakt te worden.
Rond Kerstmis 1942 werd het, vanuit materieel standpunt bezien, wat gemakkelijker voor pater Anselmus Musters en wel omdat hij in contact gekomen was met de Ierse monseigneur Hugh O`Flaherty.
Deze Hugh O`Flaherty leidde vanuit het Vaticaan een organisatie met als doel zoveel mogelijk vluchtelingen ervoor te behoeden dat ze opnieuw gevangen genomen zouden worden. Het Vaticaan behield in WO II zijn neutraliteit. Deze neutrale zone was herkenbaar gemaakt door een brede witte streep als zijnde de staatsgrens. Hierdoor behield het Vaticaan zijn toegang tot de krijgsgevangenkampen waar vele geallieerde soldaten gevangen zaten. Hugh O'Flaherty was een van de priesters die deze kampen bezocht en daarbij zoveel mogelijk steun probeerde te verlenen aan de gevangenen.

Rechts pater Anselmus Musters staande op de witte lijn, de staatsgrens van het Vaticaan.

Al snel werd door O`Flaherty in het geheim een organisatie opgericht die de naam "Raad van Drie" kreeg. Deze organisatie werd geleid door O`Flaherty zelf, door John May, die de butler was van de Engelse gezant en door de Zwitserse graaf Sarsfield Salazar. Zij organiseerden op grote schaal onderduikadressen, geld, nieuwe papieren, kleding, voedsel en vluchtwegen voor de vele honderden krijgsgevangenen die waren ont-

snapt uit de kampen. Ook Joodse vluchtelingen werden door de priester en zijn medestanders op veilige locaties in het Vaticaan en Rome ondergebracht. Deze locaties waren kloosters en kerken, maar ook gewoon appartementen en huizen van Italiaanse gezinnen. Om dit alles goed te kunnen uitvoeren werd er een betrouwbaar netwerk opgezet waar zich o.a de Engelse majoor Sam Derry, die zelf als krijgsgevangene ontsnapt was en pater Anselmus Musters bij aansloten. Beiden hebben, met vaak gevaar voor hun eigen leven, een zeer belangrijke rol in dit netwerk vervuld. Sam Derry werd naast Hugh O`Flahertry de belangrijkste persoon in de organisatie. Het was ook voornamelijk Derry die steeds beter de veiligheid van zijn belangrijkste leden daarvan probeerde te waarborgen. Zo gaf hij ieder lid van de groep een schuilnaam die, zo prentte hij zijn medestrijders in, per direct bij iedere vorm van communicatie gebruikt moest worden. Zo kreeg O`Flaherty de schuilnaam 'Golf',
Sam Derry de schuilnaam 'Patrick' en pater Anselmus Musters de schuilnaam 'Dutchpa'.

Natuurlijk duurde het niet lang vooraleer met name het Duitse hoofd van de Gestapo, SS-majoor Herbert Kappler, lucht kreeg van waarmee monseigneur O`Flaherty bezig was. Maar zolang hij zich binnen het neutrale Vaticaan bevond konden ze hem niet arresteren.
Het kat-en-muis-spel tussen de organisatie van O`Flaherty en Herbert Kappler werd steeds heviger. Dit werd grotendeels veroorzaakt doordat de geallieerden begin juli 1943 vanuit Zuid-Italië optrokken naar het noorden. Kort hierna, 25 juli 1943, werd Mussolini afgezet en begon nazi-Duitsland het noorden van Italië te bezetten.
Het was10 september 1943 toen de Duitsers Rome innamen waarna twee dagen later Herbert Kappler gepromoveerd werd tot SS-Obersturmbannführer (luitenant-kolonel) van de Gestapo in Rome.

Met de machtsovername begonnen de Duitsers met het daadwerkelijk afvoeren van Joden uit Italië naar concentratiekampen.
Hierdoor werd de organisatie van O`Flaherty meteen ook een stuk zwaarder belast omdat de Joodse vluchtelingenstroom na de Duitse overname veel groter werd.
Het Vaticaan moest voorzichtig zijn, want het was niet zeker dat de Duitsers de neutraliteit zouden blijven respecteren.

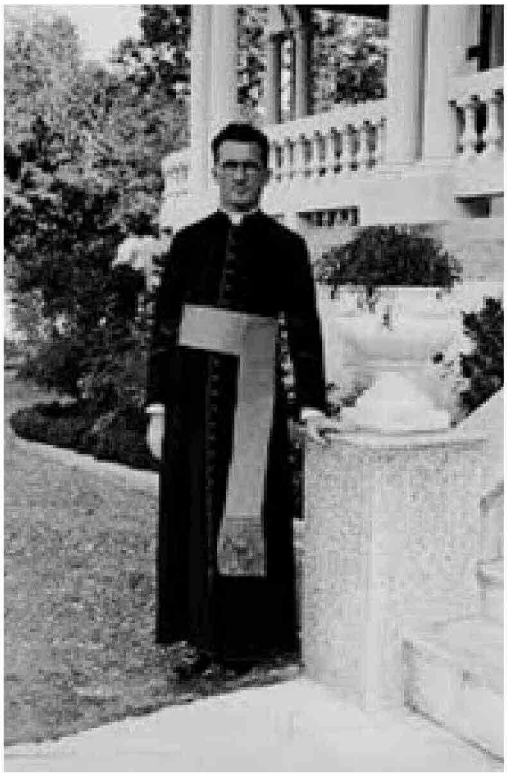

Mgr. Hugh O`Flaherty

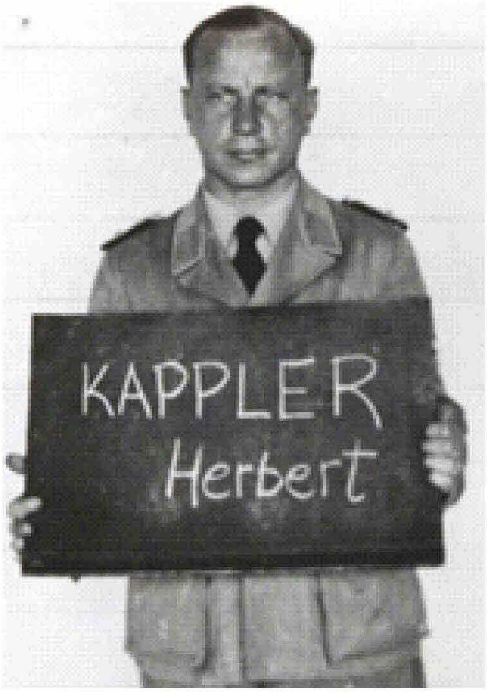

Herbert Kappler

Meerdere malen vielen ze in Rome pauselijke kerken en kloosters binnen, waardoor de vele Joden die daar verborgen zaten in gevaar werden gebracht.
Bovendien was Herbert Kappler erop gebeten om O'Flaherty te pakken te krijgen, maar ondanks de gevaren wist de monseigneur zelf, dankzij listen, verkleedpartijen, schuilplaatsen en spectaculaire ontsnappingen de nazi`s steeds weer te slim af te zijn.
Dit alles zorgde ervoor dat de ontsnappingsorganisatie na 10 september 1943 alerter was dan voorheen, maar onverdroten verder ging en meer en meer bekendheid kreeg als "The Rome Escape Line".

Begin maart 1944 kreeg pater Anselmus van de monseigneur de waarschuwing dat hij gezocht werd door de SS. Pater Anselmus nam de waarschuwing niet al te zwaar op en ging gewoon verder met zijn werk.
Wel manoeuvreerde hij wat voorzichtiger, er vooral voor zorgend dat hij geen namen noch adressen bij zich droeg die eventueel belastend zouden kunnen zijn.
Ondanks dat pater Anselmus voorzorgsmaatregelen had genomen gelukte het de SS om hem toch op te pakken. In de namiddag van 1 mei 1944 was hij op bezoek geweest bij Carel Schwabe, een ondergedoken exkrijgsgevangene.

Omstreeks 18u30 ging pater Anselmus terug op weg naar hetzelfde onderduikadres omdat hij daar nog twee vluchtelingen wilde onderbrengen. Hij stapte uit tram 16 op het plein Piazza Santa Maria Maggiore om vandaar met de bus verder te gaan. Op weg naar de bus voelde hij dat hij gevolgd werd. Was het verbeelding of voelde hij het toch goed? Hij liep verder maar vertraagde zijn pas, bleef uiteindelijk staan en draaide zich even om. Toen twijfelde hij niet meer want de man die achter hem liep was een SS-agent in burgerkleding.
Deze agent kwam naar pater Anselmus toe en vroeg hem om zijn papieren te laten zien.
Direct realiseerde deze de ernst van de situatie. Hij herkende deze agent van een vorige controle begin maart 1944. Toen had de agent hem laten gaan omdat pater Anselmus zijn identiteitskaart van het Vaticaan had laten zien waarmee de agent niet goed wist hoe te handelen. Paniek sneed de pater de adem af want hij voelde dat deze keer de agent hem niet zou laten ontsnappen. Hij moest de agent zien af te leiden en probeerde dit door te zeggen dat hij bereid was zijn papieren te laten zien, maar dan wel graag op de trappen van de dichtbijgelegen kerk waar het niet zo druk was. De agent begreep de bedoeling en vroeg hem naar het café op de hoek van het plein te gaan. Pater Anselmus liep echter toch richting de kerk waarna de agent hem poogde de andere kant uit te duwen waarbij hij dreigde met zijn revolver.
Pater Anselmus was hiervan niet onder de indruk omdat hij er van overtuigd was dat de agent op zo`n druk plein geen priester zou durven neerschieten.

Hij liep gewoon verder en wilde maar één ding, de veiligheid van de dichtsbijzijnde kerk bereiken. Dit was de basiliek Santa Maria Maggiore die behoorde tot het Vaticaanse domein. Als hij binnen in die basiliek kon geraken zou hij veilig zijn omdat hij zich dan in het neutrale territorium van het Vaticaan bevond.
Toen ze bijna bij de trappen van de basiliek waren aangekomen passeerde de agent hem en ging dreigend voor hem staan. 'Stop! Uw papieren!' schreeuwde hij met een Duits accent. Pater Anselmus raapte al zijn moed bij elkaar en riep dat hij die op de trap van de kerk zou laten zien. Hij duwde de arm van de agent weg en stapte op de eerste trede van de trap naar de basiliek. De agent volgde hem met zijn revolver in de hand.
Pater Anselmus liep onverstoord maar angstig verder de trap op en bereikte de deur van de basiliek. Bij het openen daarvan voelde hij een harde klap in zijn nek en zonk half bewusteloos neer in een voorportaal. Een bewaker van de 'Palatijnse Garde' (militaire eenheid van het Vaticaan), die in de basiliek dienst deed, zag wat er aan de hand was en kwam toegelopen. De SS-agent leek hierdoor even te twijfelen wat te doen, keek woedend naar de neergeslagen pater Anselmus, keerde zich om en liep snel de trap weer af. De bewaker ontfermde zich direct over de op de grond liggende pater, die hevig bloedde en sleepte hem verder de basiliek in.

In de sacristie kwam hij weer wat op verhaal waarna hij zijn papieren toonde aan de commandant van de `Palatijnse Garde'.

Het liep al tegen 20.00 uur en terwijl pater Anselmus begeleid werd naar de 'gardezaal' belde de commandant van de 'Palatijnse Garde' met Mgr. O`Flaherty. Ondertussen was de SS-agent versterking gaan halen, keerde hiermee terug naar de basiliek en begon daar met de omsingeling van het gehele gebouw.
Niet lang hierna arriveerde er een kardinaal vanuit het Vaticaan die pater Anselmus adviseerde de nacht in ieder geval in de basiliek door te brengen, omdat niemand hem daar iets kon doen.

Basiliek Santa Maria Maggiore

Maar nauwelijks een kwartier na het vertrek van de kardinaal drongen de zwaar bewapende SS'ers het gebouw binnen. De deur van de gardezaal werd opengegooid en de SS-kapitein Kohle beval pater Anselmus mee te komen. 'Maar dit is kerkelijk terrein' wierp deze tegen. 'Jullie hebben niet het recht hier naar binnen te stormen en mijn oversten hebben gezegd dat ik hier moet blijven'. De SS-kapitein maakte een minachtend gebaar en snauwde hem toe: 'Je oversten, je bedoelt zeker je Engelse spionagenet'.
De SS-kapitein liep woedend op pater Anselmus af en gaf hem met de kolf van zijn mitrailleur een klap op zijn hoofd waardoor hij verdoofd op de grond viel. Twee soldaten pakten de half bewusteloze pater onder zijn armen en sleepte hem de basiliek uit. Onder aan de buitentrap legden ze hem op een vrachtwagen waarna ze met hoge snelheid wegreden. Even later bereikten ze Via Tasso, het Gestapo hoofdkwartier in Rome, vooral bekend vanwege zijn beruchte gevangenis en gevreesde folterkamers.

Toen het bericht van zijn arrestatie door de SS het Vaticaan bereikte veroorzaakte dit een diplomatieke rel. Het grote gevaar voor het Vaticaan was dat Anselmus in de gevangenis zou doorslaan met alle gevolgen van dien. Dan zou er een link kunnen gelegd worden met het Vaticaan en de Escape Line en natuurlijk het in gevaar brengen van de Escape Line zelf. Voor het Vaticaan was het dus in angst afwachten of de SS met zijn gevreesde verhoortechniek de weerstand van Anselmus zou kunnen breken.

DE VERHOREN EN MARTELINGEN VAN PATER ANSELMUS IN DE VIA TASSO

Het verblijf en de verhoren van Antoon Musters (pater Anselmus)in de Via Tasso gevangenis zijn door hemzelf van dag tot dag beschreven. Tevens zijn deze beschrijvingen ook deels terug te vinden in het Nationaal Archief te Londen aan de hand van de na de oorlog afgenomen verhoren van diegenen die bij de martelingen betrokken waren.

Bij aankomst van pater Anselmus heerste er bij opperbevelhebber Kappler en bij de aanwezige Duitsers een bijna waarneembare triomfstemming. Ze waren n.l. in de veron-

derstelling dat ze de Engelse majoor Sam Derry opgepakt hadden. Die zou zich hebben verkleed als pater om zo zijn spionagewerk e.d. beter te kunnen verrichten.
Bij binnenkomst werd de pater direct naar het bureau van SS-kapitein Schütz gebracht, die vanwege zijn wreedheden bekend stond als de 'koning van de Via Tasso'.
Na volledig gefouilleerd te zijn, waarbij alle naden van zijn habijt en het stiksel van zijn schoenen werden losgetornd, werd hij laag voor laag uitgekleed. Dit alles gebeurde met grof geweld waarbij pater Anselmus rake klappen toebedeeld kreeg. Het onderzoek duurde ongeveer een uur, maar ze vonden helemaal niets.
Nu zat hij daar, vol angst met zijn handen geboeid op zijn rug en half ontbloot, voor zijn verhoorders.

Ook zijn voeten hadden ze geketend en zijn lichaam zat vol met bloedende wonden, veroorzaakt door vele toegebrachte vuistslagen. Na het verhoor sleepten ze hem naar het cellencomplex waar hij in cel 17 werd gegooid. De piepkleine donkere cel was 3m lang en 1,50m breed, er was een plank om op te slapen en in de hoek stond een kleine kom om uit te eten.'

De gevangenis Via Tasso in Rome

De nacht duurde voor de pater een eeuwigheid, slapen kon hij niet vanwege de pijn, de angst en door de vreselijkste gedachten die er door zijn hoofd speelden. Zou hij wel bestand zijn tegen de martelingen die hem zeker de komende dagen te wachten stonden? Heel de nacht spookte het door zijn hoofd of hij dan misschien degene zou zijn die alle medestanders van O`Flaherty`s organisatie zou verraden, de schuilplaatsen van de vluchtelingen zou prijsgeven en zo duizenden mensen in de handen van de Duitsers zou drijven.

Dinsdag 2 mei 1944:
Omstreeks half acht in de ochtend werd de deur van zijn cel geopend en stapte maarschalk Meyer de cel in.
Hij beval pater Anselmus op te staan en mee te komen. Deze maakte hem duidelijk dat hij dat niet kon omdat hij geboeid was aan handen en voeten. Meyer stapte naar voor, greep de pater bij zijn haar, trok hem overeind, maakte zijn voeten vrij en begeleidde hem naar de verhoorkelder waar SS-kapitein Wolf al op hem zat te wachten. Kapitein Wolf was speciaal door opperbevelhebber Herbert Kappler aangesteld om de verhoren af te nemen met als doel zo snel mogelijk het netwerk van Mgr.Hugh O`Flaherty op te rollen.
Het verhoor begon met een lange discussie over de naam Musters. Deze naam zou volgens Wolf verzonnen zijn want dit was geen Engelse naam. Door deze langdurende discussie werd, hetgeen pater Anselmus bij zijn eerste verhoor al vermoedde, steeds duidelijker dat ze hem voor Sam Derry aanzagen.
In de verhoorkelder kwam een vrouw binnen die Nederlands tegen hem begon te spreken. Wat pater Anselmus niet wist was dat deze Nederlandse vrouw, mevrouw Ten Cate Brouwer, een verhouding had met het hoofd van de Gestapo in Rome, Herbert Kappler.
De opperbevelhebber zette haar in om aan te tonen dat pater Anselmus geen Nederlander was maar een Engelsman, een ex-krijgsgevangene, die verkleed was als pater.
Zij zei hem o.a. dat ze de naam Musters nog nooit had gehoord in Nederland. Pater Anselmus gaf haar het antwoord dat ze kon informeren in Ossendrecht waar nog zeven gezinnen woonden met de naam Musters.
(Uit documenten van het Engelse historisch archief blijkt dat het er bij de verhoren niet zachtzinnig aan toe ging want deze mevrouw Ten Cate Brouwer verklaarde dat

Wolf aan haar zijn verontschuldigingen aanbood voor zijn gewelddadig gedrag in haar bijzijn.)

Vervolgens trachtte kapitein Wolf hem te laten ontkennen dat hij pater was en hij probeerde hem steeds weer, gepaard gaand met zware vuistslagen, te laten zeggen dat hij een Engelse officier en spion was.

Folterkamer Via Tasso

Tegen de middag werd hij weer terug naar zijn cel gebracht waar hij wat te eten kreeg. Dit eten bestond uit een stuk brood en soep wat in de kleine kom gedaan werd die in de cel stond. Dit werd slechts 1x per dag gebracht, meer eten kregen de gevangenen niet.

In de namiddag gingen de gewelddadige ondervragingen op dezelfde manier verder. Steeds weer probeerden ze pater Anselmus op tegenstrijdigheden te betrappen, maar tevergeefs: hij gaf geen krimp.
Nadat hij uiteindelijk naar zijn cel teruggebracht was trachtte hij, dodelijk vermoeid en met pijn over zijn gehele lichaam, op de slaapplank enigszins tot rust te komen.

<u>Woensdag 3 mei 1944:</u>
Vroeg in de ochtend werd pater Anselmus weer naar de verhoorkamer gebracht. Kapitein Wolf begon met vragen over geallieerde ex-krijgsgevangen waaruit bleek dat de SS vrij goed op de hoogte was van de activiteiten van O`Flaherty`s organisatie. Pater Anselmus gaf geen antwoord op de vragen, ook niet nadat ze hem weer begonnen te slaan.
Kapitein Wolf liet de pater een verbazend accuraat diagram van O`Flaherty`s hulporganisatie zien, met daarop de namen van bijna alle betrokkenen.
'Kijk eens naar dit diagram! Kijk er goed naar en vertel ons dan waar jij erin past! We weten aardig veel over je organisatie en we weten ook dat je een Engelse spion bent! Je hebt het zelf in de hand, zeg het ons of je gaat vandaag nog dood!' schreeuwde een van de Gestapo-mannen en zijn stem schalde door de hele kelder. Pater Anselmus bezwoer dat hij nergens van wist. Hij herhaalde steeds weer dat hij alleen maar een onschuldige pater uit het Vaticaan was. Kappler en zijn mannen geloofden er echter geen woord van, ze wisten zeker dat ze de juiste man te pakken hadden, de man die naast O`Flaherty het brein van de hulporganisatie was: Sam Derry. Opnieuw werd pater Anselmus in elkaar geslagen maar hij dwong zichzelf te blijven zwijgen. Na de middag veranderde kapitein Wolf van tactiek en probeerde meer resultaat te bereiken door hem vriendelijk te behandelen. Midden in het verhoor werd kapitein Wolf gebeld en kreeg te horen naar een bepaalde plek in de stad Rome te gaan. Hij sommeerde pater Anselmus op te staan, ontdeed hem van zijn handboeien en gaf aan met hem mee te komen naar de auto die beneden klaar stond. In de auto zaten een chauffeur en een Gestapo-agent reeds op hen te wachten. Na enige tijd rijden werd gestopt in een voor pater Anselmus totaal onbekende straat. Kapitein Wolf en zijn collega stapten uit en gingen te voet verder terwijl de pater en de chauffeur achterbleven in de auto. De Italiaanse chauffeur was niet onvriendelijk en bood zijn passagier zelfs een sigaret aan. Dit bracht pater Anselmus op de gedachte dat dit misschien het moment was om iets te ondernemen. Een kwartier verstreek totdat

in een plotselinge beweging de pater het portier van de auto opende en er uit sprong. Op hetzelfde moment klonken er drie revolverschoten en stond de chauffeur met getrokken pistool voor hem. Hij begreep direct dat hij geen kans had, gaf zich over en stapte terug in de auto.
Heel behoedzaam vroeg hij de chauffeur niets tegen kapitein Wolf te zeggen, hetgeen deze hem beloofde. Na een half uur keerden kapitein Wolf en zijn collega terug en reed het hele gezelschap weer naar de Via Tasso gevangenis.
Daar aangekomen werd pater Anselmus direct naar het kantoor van kapitein Wolf gebracht, terwijl de kapitein zelf met de chauffeur achter bleef in de auto.

Celkamer in de gevangenis Via Tasso die nu ingericht is als museum.

Even later kwam hij wit van woede binnen, liep op pater Anselmus af en begon hem hard op zijn hoofd, gezicht, schouders en rug te slaan.
De gevangene besefte meteen dat de chauffeur zijn poging tot ontsnappen had gemeld aan kapitein Wolf, maar hij had op dat moment vanwege de pijn geen tijd om daar verder over na te denken. Hij werd terug naar zijn cel gebracht waar even later maarschalk Meyer binnen kwam die met zijn revolver in de hand voor hem ging staan. 'De kogel is een te zachte dood voor jou! Jij moet met de zweep behandeld worden! Ik zal je drie keer per dag komen liefkozen!'
Hetgeen Meyer zei heeft hij ook gedaan; een week lang kwam hij pater Anselmus de beloofde zweepslagen toebrengen.

<u>Donderdag 4 mei t/m zaterdag 20 mei 1944:</u>
Het bekend worden van de arrestatie van pater Anselmus bracht grote paniek teweeg bij O`Flaherty en Sam Derry. Hetgeen waar zij altijd al bang voor waren geweest was nu gebeurd. Een van hun belangrijkste medestanders was opgepakt door de SS. Dat dreef niet alleen hun organisatie in het nauw maar het hele Vaticaan, inclusief paus Pius XII. De grote angst en vraag was of pater Anselmus het vol zou kunnen houden om te blijven zwijgen. Waar ze in het Vaticaan ook bevreesd voor waren was, dat als de SS'ers er achter zouden komen wie de gevangene nu echt was en wat de pater in hun organisatie allemaal al voor de vluchtelingen had gedaan, zouden de gevolgen desastreus kunnen zijn.

Elke dag werd pater Anselmus beurtelings door twee mannen van de Gestapo verhoord. Regelmatig kwam ook het hoofd daarvan, Herbert Kappler, de verhoorkamer in om te horen of er door zijn manschappen al resultaat geboekt werd. Maar ondanks de hardhandige verhoren en de dagelijkse porties klappen en zweepslagen bleef de pater hardnekkig beweren dat hij nergens van wist. In stilte bad hij, hoe moeilijk dat het dan ook was of zou kunnen worden, om toch standvastig te mogen blijven en niets los te laten. Zijn besef dat wanneer hij door zou slaan dit duizenden mensen in groot gevaar zou brengen hield hem op de been.
Op maandagavond 8 mei werd hij door kapitein Wolf geconfronteerd met enkele Slavische officieren. Geen van deze officieren herkende hem echter, waarna hij weer teruggebracht werd naar zijn cel.

Langzaam gingen de dagen voorbij met steeds hetzelfde patroon, alleen kreeg pater Anselmus het idee dat de felheid van de verhoren iets minder werd. Was dit ook werkelijk zo of gewent zelfs een menselijk lichaam aan de ontberingen waaraan het wordt blootgesteld?
Vrijdag 12 mei liet kapitein Wolf de gevangene weer bij zich komen. Wolf gedroeg zich heel vriendelijk en beloofde hem linnengoed en brood te bezorgen. Vervolgens liet hij een schets zien waarop wat gezichten getekend stonden en gebood pater Anselmus om van ieder op te schrijven wat hij daar van wist.

Na twee uur had de pater nog niets opgeschreven, waarna Wolf zijn geduld verloor en zijn twee ondergeschikten opdracht gaf hem in elkaar te slaan. Maar ook tijdens en na het pak slaag hield hij stug vol niets te weten waarna de verhoring gestopt werd.
Er verstreek nog een schijnbaar eindeloze week van mishandelingen maar toen na eenentwintig dagen lieten de twee Gestapomannen hem met rust. Van zodra pater Anselmus opgepakt was werden er vanuit het Vaticaan dagelijks op diplomatiek niveau pogingen ondernomen om hem vrij te krijgen. Dit gelukte niet maar het was dankzij de onverschrokkenheid en de immense wilskracht van pater Anselmus zelf dat hij zijn verhoorders gedwongen had op te geven.

<u>Zondag 21 mei t/m zaterdag 3 juni 1944:</u>
Nu de verhoren beëindigd waren wilde dat niet zeggen dat zijn martelaarschap ten einde was. De gevangene werd overgebracht naar cel 25, een iets grotere maar wel een koele donkere cel.
De afgelopen drie weken had hij niet veel geslapen. Overdag moest hij alert blijven, `s nachts kon hij praktisch niet slapen van de pijn en peinsde hij zich suf over hoe het nu verder moest.
Maar er gloorde hoop, al was pater Anselmus daar op dat moment waarschijnlijk nog niet van op de hoogte.
De geallieerden rukten n.l. steeds verder op richting Rome en dit bracht de Duitsers geleidelijk aan meer en meer in verwarring. Kapitein Wolf was al naar Duitsland vertrokken en schijnbaar bekommerde niemand zich nog om de pater die veertien dagen lang weg zat te kwijnen in zijn cel.
En dan op zaterdagavond 3 juni 1944 kreeg pater Anselmus burgerkleding. Hij moest die aantrekken waarna hij, met meerdere andere gevangenen, opdracht kreeg in een gereedstaande bus te stappen. De bus reed naar het treinstation in Rome waar een goederentrein klaar stond. Geboeid werd de pater in de trein geworpen richting Duitsland. Zijn lot leek beslist. Net als vele anderen zou hij in een concentratiekamp eindigen.

In het Vaticaan hoorde O`Flaherty dat pater Anselmus afgevoerd was en hij en zijn organisatie wisten niet beter dan dat "Dutchpa" geëxecuteerd zou zijn. Speciaal voor pater Anselmus Musters werd direct in het Vaticaan een lijkdienst opgedragen.

H. Mis door Paus Pius XII in het Vaticaan

<u>Zondag 4 juni 1944:</u>
Eindelijk was het dan zover. Zondagmorgen 4 juni 1944 trok hetVijfde Amerikaanse leger, met aan het hoofd generaal Mark Wayne Clark, toegejuicht door duizenden Italianen,

de hoofdstad Rome in. Rome was bevrijd!
Generaal Clark reed over de boulevards van de stad rechtstreeks naar het Vaticaan en van daaruit ging hij verder naar de Piazza del Campidoglio om tenslotte te eindigen in het centrum van Rome op de Piazza Venezia. De gehele stad vierde uitbundig feest en tot diep in de nacht was het feestgedruis duidelijk hoorbaar.
Terwijl geheel Rome, inclusief de leden van de organisatie van mgr. Hugh O`Flaherty, aan het feesten was, ging iemand die ze de laatste weken zo hard hadden gemist, al lopend en liftend op weg terug naar Rome.
Dit was niemand minder dan pater Anselmus! Hoe kon dat nu en wat was er dan toch gebeurd?

Welnu toen de trein, waarmee hij vanuit Rome naar een concentratiekamp in Duitsland gedeporteerd zou worden, een tussenstop in

Deportatie vanaf treinstation in Rome

de stad Florence moest maken, werd Anselmus met zijn medegevangenen uit de trein gehaald en naar een gebouw gebracht waar zij tijdelijk in opgesloten werden. Dit gebouw was de basisschool Ubaldini Peruzzi gelegen aan het plein Piazza Sante Croce. In dit gebouw ging Anselmus naar het toilet. Hierin zat een klein raampje en zo zag Anselmus zijn kans om te kunnen ontsnappen. Hij sloeg het glas kapot en wurmde zich zo snel hij kon door het raampje naar buiten. Hierbij liep hij wel enkele snijwonden op maar toch gelukte het hem te ontsnappen.

Een vrouw in een aangrenzende woning zag het gebeuren en zij ontfermde zich over Anselmus. Ze liet hem binnen in haar woning en verzorgde zijn snijwonden.
Verder gaf ze hem te eten en te drinken en bovendien, terwijl het inmiddels al donker geworden was, hielp ze hem om via de achteruitgang van haar woning zijn vlucht te vervolgen.
Hij ging op weg terug naar Rome maar vanwege het grote gevaar moest hij noodgedwongen toch nog enige tijd onderduiken. Dit deed hij in de plaats San Gimignano in Toscane. Toen de kust veilig leek vervolgde hij zijn weg richting Rome. Hij besefte dat hij werkelijk door het oog van de naald was gekropen en zodoende ook aan een wisse dood ontkomen. (zie opmerking 1 op blad 37)
Enkele dagen na de bevrijding van Rome meldde pater Anselmus zich weer bij de hoogst verbaasde maar dolgelukkige mgr. Hugh O`Flaherty in het Vaticaan. Intens blij omhelsden ze elkaar waarna de pater, onder het genot van een glas wijn, zijn hele verhaal aan O`Flaherty moest vertellen, die nog diezelfde dag de belangrijkste leden van hun organisatie op de hoogte bracht van het blijde nieuws.

ROME NA DE BEVRIJDING

Nu Rome bevrijd was begon voor mgr. O`Flaherty en zijn medestrijders een nieuw hoofdstuk, dat minder beklemmend was, maar daarom niet minder druk dan tijdens de bezetting.
Op de dag van de bevrijding van Rome had de organisatie van O`Flaherty bijna 4000 gevluchte soldaten van verschillende nationaliteiten onder haar hoede. Gedurende de oorlog zaten ongeveer 5000 joden ondergedoken in vele kloosters en in het Vaticaan. Bij benadering heeft de organisatie, waar pater Anselmus Musters deel van uitmaakte, enkele duizenden van hen geholpen om hier hun toevlucht te vinden.
Naar schatting heeft "The Rome Escape Line", zoals de organisatie genoemd werd, alles bij elkaar maar liefst zeker 6500 mensen gered.

Voor landen die reeds bevrijd waren kon die terugkeer plaatsvinden, maar soldaten van landen die nog steeds door de Duitsers bezet waren konden nog niet terug naar huis.
Maar ook Duitse soldaten die na de bevrijding van Rome in Italiaanse kampen opgesloten waren zaten te wachten tot ze terug zouden kunnen keren naar hun vaderland. Mgr. O`Flaherty en zijn organisatie zetten zich ook voor al deze mensen in. Of pater Anselmus Musters zich hier nog voor heeft ingezet is ons niet bekend.

Het heldhaftig werk van O`Flaherty`s organisatie is zeker ook niet onopgemerkt gebleven bij de geallieerde legers. Zo werd reeds op 24 juli 1944 in Rome aan pater Anselmus Musters door de Geallieerde Onderzoeks Commissie een eervolle militaire "vrijgeleide" uitgereikt.

De Militaire Onderscheiding

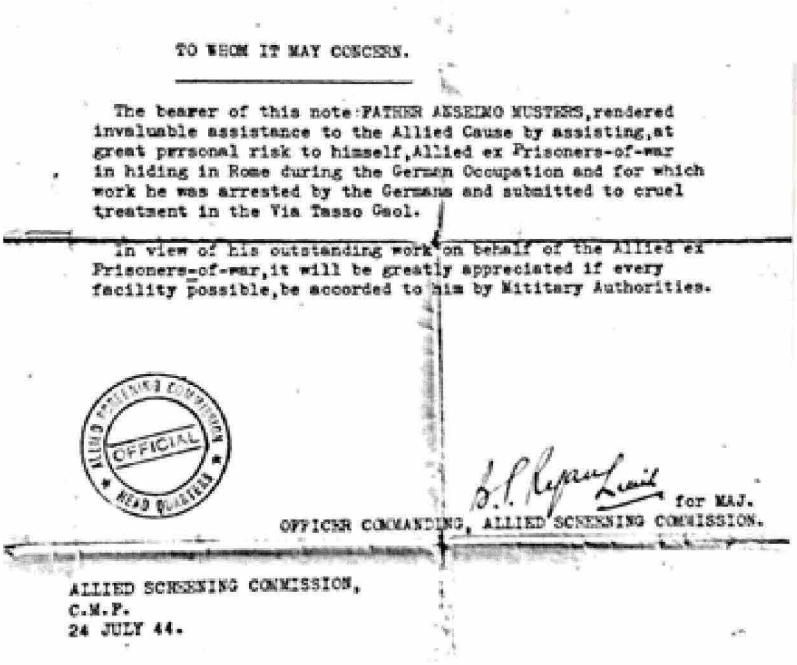

TO WHOM IT MAY CONCERN.

The bearer of this note FATHER ANSELMO MUSTERS, rendered invaluable assistance to the Allied Cause by assisting, at great personal risk to himself, Allied ex Prisoners-of-war in hiding in Rome during the German Occupation and for which work he was arrested by the Germans and submitted to cruel treatment in the Via Tasso Gaol.

In view of his outstanding work on behalf of the Allied ex Prisoners-of-war, it will be greatly appreciated if every facility possible, be accorded to him by Mititary Authorities.

ALLIED SCREENING COMMISSION HEAD QUARTERS OFFICIAL

for MAJ.
OFFICER COMMANDING, ALLIED SCREENING COMMISSION.

ALLIED SCREENING COMMISSION,
C.M.F.
24 JULY 44.

Met de bevrijding van Rome was de wereldoorlog nog niet gedaan; die zou nog bijna een jaar voortduren.
De in Rome ondergedoken geallieerde soldaten die na 4 juni 1944 vrijgekomen waren zaten te wachten op terugkeer naar huis of naar hun eenheid.

Vertaling bovenstaand schrijven:
AAN WIE HET BETREFT:
De drager van dit officieel geschrift: Pater Anselmus Musters, heeft, met gevaar voor zichzelf, assistentie van onschatbare waarde verleend aan de geallieerde zaak, door geallieerde ex-krijgsgevangenen tijdens de Duitse bezetting onder te laten duiken in Rome en

voor welk werk hij gearresteerd werd door de Duitsers en hiervoor wreed behandeld werd in de Via Tasso.
Gezien zijn uitstekende werk t.b.v. de geallieerde ex-krijgsgevangenen wordt het zeer gewaardeerd om hem iedere mogelijke faciliteit toe te kennen door de Militaire Autoriteiten.
GEALLIEERDE ONDERZOEKS COMMISSIE C.M.P. 24 JULI 44.

Het zou niet bij deze ene erkentelijkheid blijven. Ruim een jaar later, op zondag 2 september 1945, kreeg Pater Anselmus nog een onderscheiding vanwege zijn heldhaftig werk tijdens de oorlogsdagen.

Ridderorde van de Italiaanse Kroon

Dit keer betrof het een onderscheiding die verleend werd door de Italiaanse regering en wel de "Ridderorde van de orde van de Italiaanse Kroon". Deze onderscheiding werd uitgereikt door de Luitenant-Generaal van het Koninkrijk Italië.

Tot slot werd op 18 juni 1948 Anselmus door koning George VI benoemd tot erelid in de orde van het Britse Rijk. Ook nu weer als erkenning voor zijn inzet gedurende de Tweede Wereldoorlog als lid van de ontsnappingsorganisatie in Rome t.b.v. de oorlogsgevangenen.
Gedurende de oorlogsjaren was de post gecensureerd waardoor het zeer moeilijk was om contacten te onderhouden, zeker wanneer die post dan ook nog vanuit het buitenland kwam. Voor pater Anselmus was berichtuitwisseling met zijn familie in Ossendrecht door deze militaire censuur welhaast onmogelijk.

Over zijn verzetswerk in Rome kon en mocht hij sowieso niets vermelden omdat hij daarmee zichzelf en het gehele netwerk van de organisatie in groot gevaar zou hebben kunnen brengen. Het spreekt voor zich dat hij wel zeer benieuwd was hoe het met zijn ouders, broers en zus ging. Hoe was het met zijn familie en met al zijn vrienden in Ossendrecht. Waren zij allemaal ongeschonden de oorlog door gekomen?
Na de algehele capitulatie van Duitsland op 8 mei 1945, groeide de hoop en het verlangen bij pater Anselmus om zijn familie en bekenden in Ossendrecht te ontmoeten.

TERUGKEER PATER ANSELMUS VAN ROME NAAR GENT

In de loop van het jaar 1945 werd pater Anselmus benoemd tot professor in de dogmatiek aan het seminarie te Gent. Dat was natuurlijk voor hem en zijn familie zeer goed nieuws want Gent is redelijk goed bereikbaar vanuit Ossendrecht. In zijn vroegere woonplaats ging het nieuws van zijn benoeming in Gent al heel snel rond.
Het kon dan ook niet uitblijven dat in Ossendrecht met groot verlangen uitgekeken werd naar de dag dat hij zijn familie en kennissen zou komen bezoeken. Dit vond plaats in november 1945 en van deze gelegenheid maakte Anselmus Musters gebruik om zijn eerste Heilige Mis, tezamen met zijn twee priesterbroers Janus en Louis, in de Ossendrechtse Sint Gertrudiskerk op te dragen.

Rechts de poort voor de kerk, 18.11.1945, met o.a. Leny v.d. Poel & Dien Mous. Dezelfde poort onder met de familie Musters op de 1e rij, v.l.n.r. Janus, vader Musters, Louis, moeder Musters en Lies Musters (Anselmus zelf was in de kerk.)

Rechtsonder: persbericht 20.11.1945
(Zie opmerking 2 pagina 37)

De doodgewaande neomist

Pater Anselmus (A. Nusters) uit Ossendrecht die te Rome in Mei 1944 door de Duitschers werd gearresteerd en omtrent wien men in de meening verkeerde, dat hij enkele dagen daarna was gefusilleerd, in verband waarmede in het Vaticaan en lijkdienst voor hem werd opgedragen, heeft Zondag in Ossendrecht onder groote belangstelling zijn eerste Heilige Mis opgedragen. De doodgewaande neomist wist in Juli 1944 uit de handen der SS-lieden te ontsnappen. Hij vertrok n 1937 naar Rome en werd daar in 1942 tot priester gewijd. Tijdens zijn verblijf in Rome, trad hij voor den Engelschen gezant op als organisator van de hulpverleening aan geallieerde krijgsgevangenen. De Italiaansche regeering beloonde hem met de ridderorde van de Italiaansche Kroon.

← *Dien Mous*

De Katholieke Jonge Vrouwenvereniging Ossendrecht, o.l.v. Dien Mous, een goede bekende van Anselmus, had de gehele kerk versierd en voor de ingang was een fraai versierde poort geplaatst. En dan eindelijk brak de dag aan dat pastoor Vermunt, op zondag18 november 1945, in een afgeladen volle St. Gertrudiskerk, de gehele familie Musters kon verwelkomen. Hoewel de landelijke pers aandacht aan dit gebeuren besteedde, met zelfs vermelding van het feit dat Anselmus in Rome opgepakt was door de Duitsers, drong het bij de Ossendrechtenaren niet door wat er nu werkelijk in Rome had plaatsgevonden. Het gegeven dat pater Anselmus hier met praktisch niemand over sprak heeft er toe bijgedragen dat het ook niet openbaar gemaakt werd.

Nu de gehele familie met zijn terugkeer weer na jaren herenigd was werd dit natuurlijk een groot familiefeest.
Pater Anselmus verbleef na 18 november 1945 nog enkele dagen bij zijn ouders in de Kerkstraat.

Het spreekt voor zich dat hij die dagen toen zeker ook Dien Mous in de Doktersstraat bezocht zal hebben. Wat ze samen bespraken is ons niet bekend maar we kunnen met welhaast grote zekerheid zeggen dat de naderende zaligverklaring van Zuster Marie Adolphine onderwerp van gesprek geweest is. Toen de eerste kennisgeving van de zaligverklaring in 1943 vanuit het Vaticaan kwam was Anselmus daar immers priester. De vraag die we ons dan kunnen stellen is of hij hier misschien ook een stem in gehad heeft? Wat we wel met vrij grote zekerheid durven te stellen is dat Dien Mous, i.s.m. pater Anselmus, het script van het openluchtspel "IK BEN UW BRANDHOUT" geschreven heeft.
Dit uitgetypte script werd verstuurd naar Louis Lockefeer, een bekende schrijver en regisseur van openlucht- en toneelspelen, wonend in Hulst, Zeeuws-Vlaanderen.
Lockefeer werkte het aangeleverde script volledig uit waarna men in Ossendrecht kon beginnen met de voorbereidingen voor de uitvoering van het spel.
Als locatie werd gekozen voor het Eikelhof, waar op zondag 24 juni 1951 met groot succes het openluchtspel, met Dien Mous in de hoofdrol als Zuster Marie Adolphine, voor het eerst werd opgevoerd.

"IK BEN UW BRANDHOUT", het openluchtspel in 1951 op het Eikelhof

Voorafgaand aan dit alles had de officiële zaligverklaring van Zuster Marie Adolphine

door Paus Pius XII op zondag 24 november 1946 in Rome reeds plaats gevonden. Bij deze plechtigheid was een kleine delegatie uit Ossendrecht aanwezig waaronder o.a. pater Anselmus Musters, pastoor Vermunt, Dien Mous, burgemeester Vos de Wael, kapelaan Wijnen, Elvira Melsen, Jef v.d. Bergh, Dora en Maria Mattheeussens, Fien Hugens, Adr. Van Meir en Cor v.d.Eijnden.
Ossendrecht zelf vierde de zaligverklaring op zondag 15 december 1946 met een pontificale hoogmis met als hoofdcelebrant bisschop Hopmans, en de opening van een tentoonstelling waarbij de commissaris van de koningin, prof. dr. J.E. de Quay, een toespraak hield.

Het was ook op deze dag dat pater Anselmus het script van het openluchtspel in de openbaarheid bracht.
Zoals reeds eerder vermeld was pater Anselmus in 1945 teruggekeerd van Rome naar Gent. In het daar opvolgende jaar, 1946, werd hij tot docent filosofie aangesteld op het grootseminarie van Gent. In het begin van ditzelfde jaar werd hij ernstig ziek en moest verscheidene maagoperaties ondergaan.

Anselmus Musters ± 1937

Gelukkig herstelde hij hiervan snel en kon hij zijn taak als docent na enige tijd weer terug oppakken. Hij deed dit werk met veel plezier en daarnaast kon hij in zijn vrije tijd regelmatig zijn ouders en kennissen in Ossendrecht bezoeken. Dit alles bleef zo tot halverwege 1950. In dat jaar kreeg hij bericht van zijn bisschop dat hij als kapelaan benoemd was in de Zwitserse plaats Mendrisio, gelegen in het Italiaans sprekende kanton Ticino. Vanaf toen werden zijn bezoekjes aan Ossendrecht een stuk minder.
Het vermoeden bestaat dat zijn vertrek naar Zwitserland al eerder was voorbereid/ingegeven door eerdere bezoeken aan een sanatorium in Zwitserland. Dit omwille van zijn longproblemen.

Pastoor Vermunt & Pater Anselmus – Rome 1946 . (Rechts achter Anselmus: Elvira Melsen)

HET LEVEN VAN PATER ANSELMUS MUSTERS NA 1950

Als priester bleef Anselmus vier jaar lang in de plaats Mendrisio zijn kerkelijke taken uitvoeren.
Hij was daar kapelaan en deed er veel aan educatie van jongeren, getuige de contacten die hij had met leveranciers van stichtelijke films.
Tijdens zijn verblijf in Mendrisio werd in Ossendrecht op zondag 24 juni 1951 het grote openluchtspel van de zalig verklaarde Zr. Marie Adolphine opevoerd. Of pater Anselmus Musters hierbij aanwezig was is ons tot op heden niet bekend.
In het jaar 1954 werd Anselmus overgeplaatst naar de ± 25 km noordelijker gelegen Zwitserse stad Lugano.
Na twee jaar Lugano keerde hij wederom terug naar het seminarie in Gent waar hij

gedurende ongeveer een jaar lang opnieuw fungeerde als docent filosofie. Ossendrecht lag nu weer binnen handbereik maar ook dat zou niet lang duren, want een jaar later, het is inmiddels 1957, werd pater Anselmus benoemd in de West-Duitse plaats Wanne-Eickel St.Marien. Hij kreeg hier als opdracht een pastorale studie te maken over de zielzorgsituatie in het Ruhrgebied. Dit hield in dat hij onderzoek moest verrichten naar de toestand daar m.b.t. het christelijk vermogen om geestelijke ondersteuning te verlenen voor het welzijn van de gelovigen.

Pater Anselmus Musters in 1980 en in 1985

In 1959 had pater Anselmus deze studie afgerond waarna hij werd benoemd tot studentenpastor te Dortmund. Vanaf nu ging hij lesgeven aan hogere vakscholen in die stad, zoals de Pedagogische Academie, de Wetenschapsacademie, de Werkkunstschool en de Technische Universiteit.
Dit lesgeven zou hij 15 jaar lang met veel plezier blijven doen. Maar dan kreeg hij in 1974 gezondheidsklachten wat hem noodzaakte het zware werk op de hoge vakscholen stop te zetten. Vanwege deze klachten verliet hij Dortmund en werd benoemd tot pastoor in de plaats Werl-Sönnern, waar hij zich na zijn pensionering hoofdzakelijk bezighield met het jeugdwerk.
Twaalf jaar later, vrijdag 22 augustus 1986, maakte een hartaanval een einde aan het leven van de 71-jarige pater Anselmus Musters. Vier dagen later, dinsdag 26 augustus 1986, werd Antoon Musters begraven in zijn laatste standplaats Werl-Sönnern.
Met zijn overlijden was en is een "groot man" van ons heengegaan. Een man die door zijn heldhaftig en moedig optreden gedurende de Tweede Wereldoorlog zijn eigen leven in de waagschaal stelde om vele anderen het leven te redden. Een man ook die hier nooit mee te koop gelopen heeft en die nu, ruim 70 jaar later de eerbied en het respect verdient dat hem toebehoort.
Ossendrecht mag en kan met reden trots zijn op hun oud-dorpsgenoot, een man ook die zeker een ereplaats verdient in de geschiedenis van ons dorp.

Ossendrecht, mei 2016
John van Dooren

Met dank aan de kinderen van Lies Musters, de zus van Anton Musters:
Jac Raaijmakers
Louis Raaijmakers
Ria Raaijmakers / Cees van Nijnatten (echtgenoot van Ria)

BRONVERMELDING:

- *"DE MONSIGNORE en DE NAZI" geschreven door Arne Molfenter en Rüdiger Strempel. Lannoo Uitgeverij – Kasteelstraat 97, 8700 Tielt – België*
- *Groot Seminarie Gent*
- *Nationaal Archief in Den Haag*
- *Nationaal Archief in Londen*
- *Nationaal Archief in Washington*
- *Secretaris Generaal van de Augustijnen Orde in Vaticaanstad*
- *Britse Ambassade in Den Haag*
- *Royal Ceremonial and Honours Unit (Foreign and Commonwealth Office) te Londen.*

OPMERKINGEN:

Het verhaal zoals dit nu beschreven is, is zeker nog niet af. De familie heeft nog niet in alle archieven inzage gekregen. In het Vaticaan werd wel bevestigd dat er uitvoerige documentatie over Anselmus Musters aanwezig is in hun archief. Inzage hierin is echter pas over drie jaar mogelijk. Zodra dit vrijgegeven wordt zullen wij de eventuele nieuwe gegevens als extra aanvulling plaatsen in de Tijding.

1) De ontsnapping van Anselmus Musters bij zijn deportatie naar Duitsland wijkt af van de beschrijving in het boek "De Monsignore en De Nazi". Na intensief recent onderzoek door de familie van Anselmus is duidelijk geworden hoe de ontsnapping werkelijk heeft plaatsgevonden. De juiste beschrijving hiervan is in dit verhaal opgenomen.

2) In het krantenartikel staat het jaar van de priesterwijding verkeerd vermeld. Zijn priesterwijding in Rome vond niet plaats in het jaar 1942 maar in het jaar 1940. ♣

Anselmus poserend in het Vaticaan

→ De kinderen van Lies Musters, de zus van Antoon Musters, tezamen met hun partners in het Vaticaan op zoek naar informatie over hun oom Antoon Musters in de maand mei 2016.
v.l.n.r. Ria Raaijmakers (dochter van Lies) en haar man Cees van Nijnatten, mevrouw Raaijmakers met haar echtgenoot Jac Raaijmakers (zoon van Lies), mevrouw Raaijmakers en echtgenoot Louis Raaijmakers (zoon van Lies)

Schatten in ons museum Den Aanwas

door Hetty Kappelhof

Daar waar nu de gevonden archeologische voorwerpen uit de streek te bewonderen zijn, in de kelder van museum Den Aanwas in Ossendrecht, werd vroeger natuurlijk de wintervoorraad opgeslagen.
Oorspronkelijk is het museum gebouwd als (deftige) boerderij en natuurlijk at je als boer zo veel mogelijk de producten van het eigen bedrijf. Meestal had men enkele varkens, geiten, koeien en kippen. Op het land verbouwde men vaak graan en in de moestuin werden aardappelen en groenten geteeld. De boomgaard leverde fruit, bessen en meestal ook noten.
Natuurlijk moesten al deze producten goed geconserveerd (zelfs eieren) worden opgeslagen, vandaar een kelder die doorgaans op het noorden of noordoosten lag.
Behalve koelen werd tot begin 20ste eeuw ook nog zouten, pekelen, roken (in de open schouw) of confijten toegepast.
Jammer genoeg gingen de smaak en de voedingswaarde wel hard achteruit tijdens de winter.
Gelukkig verbeterde de voedselconservering sterk in het begin van de 20ste eeuw door de opkomst van het wecken. Honderd jaar eerder werd deze methode al ontdekt voor het bewaren van groente en fruit maar pas nadat de benodigde apparatuur in de handel kwam werd het alom toegepast.

Wecken is niet anders dan een proces van verhitting gevolgd door afsluiting van lucht. U kunt de benodigde materialen nog zien in de bijkeuken van het museum.
De boeren liepen voor op de rest van Nederland toen in de jaren '50 van diezelfde eeuw het diepvriezen populair werd en de kelder zijn oorspronkelijke functie/nut verloor.
De betegeling van de kelder is nog origineel uit 1743. De zoldering is bepleisterd geweest maar bij de ingebruikneming als museumkelder is die verwijderd zodat de structuur van de gemetselde boogconstructie heel mooi te zien is.

De prachtige kelder van museum Den Aanwas is gelukkig nog altijd te bewonderen, zij het nu met een andere voorraad. Een voorraad die het, veel meer nog dan groente en fruit, verdient om geconserveerd te worden! ♣

Sluitingen voor Weckflles of inmaakpot

OPGEPAKT EN "VERBANNEN"

door Jac van den Bussche

Als je in WO I tijdens het smokkelen aan de grens gepakt was mocht je een tijd niet 'onder' de spoorlijn wonen. D.w.z het gebied tussen het spoor en de grens werd verboden terrein voor je. Dit overkwam mijn vader (1900 – 1939) die in Ossendrecht woonde. Om die reden zat hij twee maanden in een café op Tholen, waar hij geen kwaad kon. Dit gebeurde hier natuurlijk met vele anderen. Zo werd bijvoorbeeld ook in Zundert precies dezelfde maatregel toegepast. Dat zal wel over het gehele grensgebied gespeeld hebben.

Dat oppakken was een van de taken van de landweer die bestond uit vrijwilligers. Op de foto staan er vier uit Ossendrecht. Links zittend naast de geknielde soldaat was "De Rooie" Beukelaar van de Chicorei. In de 1e rij staan de broers Geert en Janus Jaspers achter het bord met de tekst: ***Oorlog 1914 Landweer 40e Ossendrecht***. En staand 1e rij tweede van links Piet (?) Jacobs.

In WO II speelde een soortgelijke maatregel. Zonder pas mocht je je niet begeven in het 500-metergebied. Wat lastig was als je bijvoorbeeld bij Van Niftrik in Putte werkte. Zoals u ziet: ik had er één. →

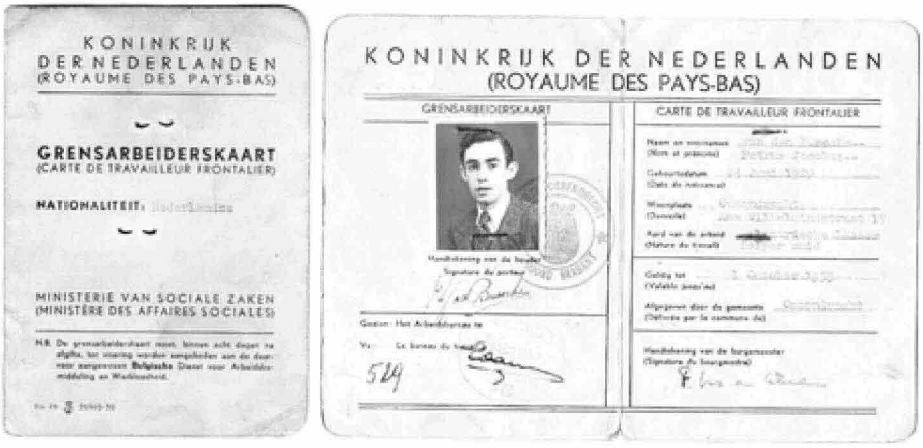

Grensdrukte.

Het is aan de „Platluis", een gehucht onder de gemeente Ossendrecht, iederen dag een drukte van belang. De toestand is daar eigenaardig, de grens is daar niet door een enkele draadversperring aangegeven, doch men heeft er aan de grens van ons land een prikkeldraad aangebracht, voorts is een afstand van ongeveer 700 meter vrij gelaten, waarop 300 personen wonen, en daarachter is de groote draadversperring door de Duitschers aangebracht, en bevindt zich ook de electrische draad (hoogspanning) met 6 draden, die eene laagspanning hebben, doch van dien aard, dat bij aanraking, de dood onmiddellijk intreedt. Des ochtends tusschen 10—11 uur wordt van Duitsche zijde echter gelegenheid gegeven, dat personen uit ons land, tot deze draadversperring worden toegelaten. Aanvankelijk was zulks minder bekend, doch de toeloop is dagelijks grooter aan het worden.

De grondslag van deze welwillendheid is hierin gelegen, zegt de „Maasb." dat op gemeld uur, door sommigen per wagen soms vier of vijf voertuigen met paard bespannen de gesmokkelde bloem wordt overgebracht, terwijl anderen, wier voorraad niet zoo groot is, per kruiwagen of zak de vergaarde bloem door eene bareel vervoeren. Voor velen echter, die familie of vrienden aan gene zijde hebben en zaken of anderszins hebben te verrichten, is het eene welkome gelegenheid elkander daar te kunnen ontmoeten.

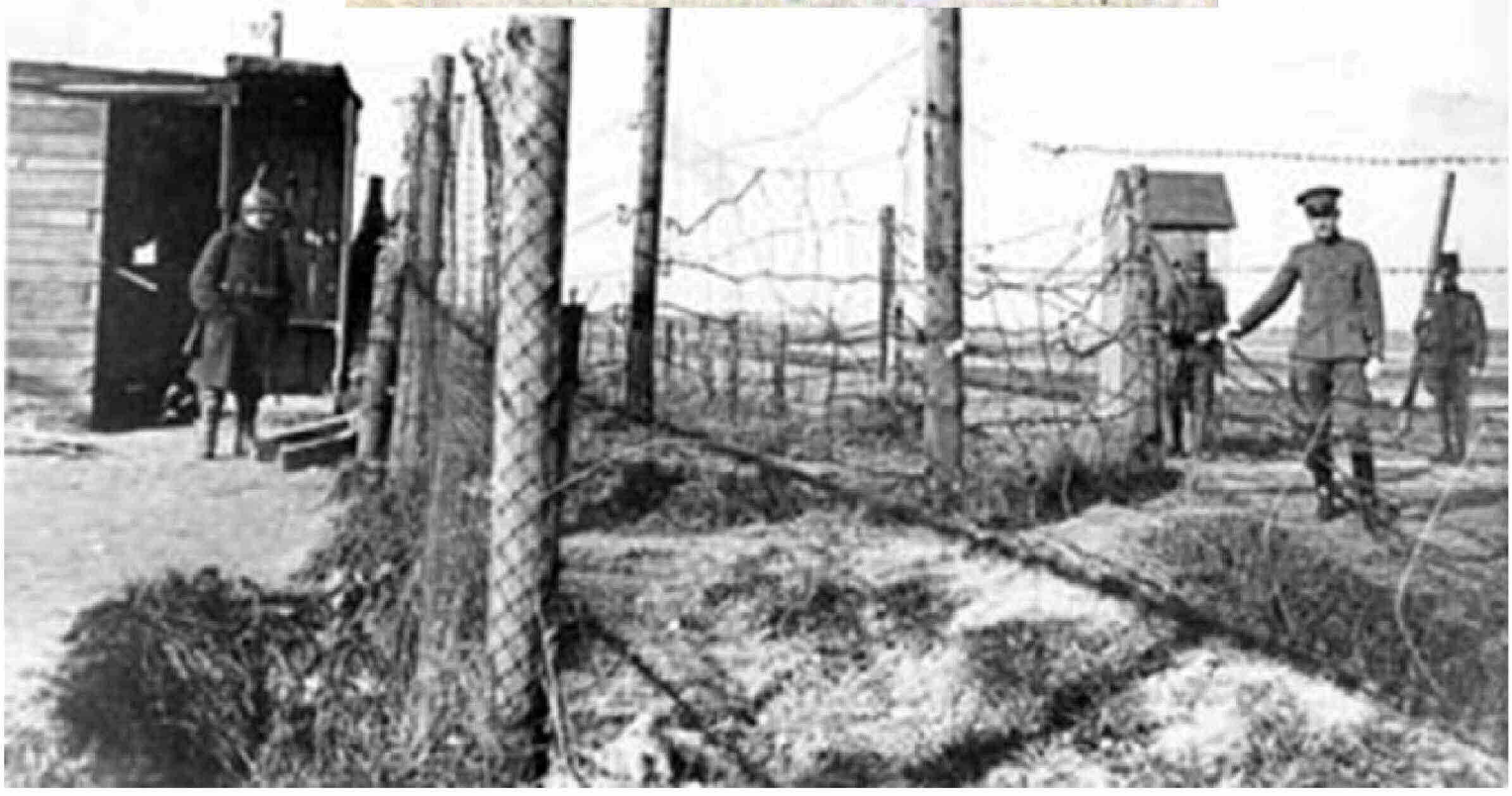

PLAATSLUIS

door Jac van den Bussche

Op de grens met België / Ossendrecht, aan de Zandvlietseweg, ten westen van Het Geleg waar Hugo Jansen zijn stenen, gemaakt in zijn steenfabriek, te drogen **legde**, vind je nog een toponiem Plaatsluis. In de volksmond vaak platluis genoemd. *Waar komt die naam vandaan?*Dit werd destijds door de provincie gevraagd aan de burgemeester van Ossendrecht en Putte, Van de Ven: *Ja, de mensen hier kunnen Plaatsluis niet uitspreken dus wordt het wat verhaspeld naar plat(s)luis*. De heer Van de Ven kwam zelf uit het Noorden en kende kennelijk het dialect hier niet zo goed. Zijn uitleg lijkt niet erg waarschijnlijk en dan nog, daarmee is het vraagstuk niet opgelost.

↓ *hier lag de eendenkooi*

Er schijnt op het Belgische gedeelte (ook Plaatsluis genoemd) een cafeetje te hebben gestaan dat zo heette. In 1840 had Plaatsluis 10 huizen met 48 inwoners. Tegenwoordig staan aan de weg Plaatsluis zelf maar 4 panden. Inclusief omliggende panden gaat het in dit buurtje om ca. 10 huizen met ca. 25 inwoners. (info Plaatsengids.nl)

In mijn jeugd reed ik daar langs een heuse eendenkooi, inmiddels helemaal verdwenen. Zou daar een platsluis gebruikt zijn geweest en dat dan de oorsprong van de naam zijn? Een platsluis is een platte, brede boot, waarmee je ondiepe wateren kunt bevaren.
In de tijd van Karel de Stoute, hier heerser in 1467 – 1477, gebruikte men die naam al. Dus geen plaatselijk dialectwoord. Want ook een 'pontje' tussen Rotterdam en Katendrecht werd zo genoemd, weet ik. Het voer vanaf 1828 tot er in 1884 een brug gelegd werd. ♣

Krantenbericht uit 1915 →

Adriaan van der Zande, een der Hollanders uit **Ossendrecht** afkomstig, die bij de massa arrestatie op het gehucht de Platluis werd meegenomen, is j.l. Woensdag in de gevangenis in de Begijnestraat plotseling gestorven.

Te Santvliet is de Duitsche grenswacht, nadat de jonge mannen er waren aangehouden, aangevuld met een 40 tal bejaarde en gebrekkige mannen; een hunner miste zelfs vier vingers van een zijner handen. Dergelijke menschen worden hier nu voor den grensdienst gebruikt.

Een der ontslagen gevangenen, wien het gelukt was naar Holland over te komen, deelt mede, dat de gevangenen van de Platluis veel slaag krijgen in de gevangenis, daar zij weigeren mededeelingen te doen omtrent zaken, die de Duitschers gaarne zouden te weten komen, doch die de mannen van de Platluis niet willen mededeelen.

ADRI GROFFEN

"U bent ter dood veroordeeld!"

Samenstelling: Jan van Elzakker m.m.v. Willy Groffen en zijn familie

Het is zomer1944 als Adri schrijft:

Lieve ouders,

Toen wij op 28 januari vastgezet werden heb ik onmogelijk kunnen vermoeden, dat ik nog eens een brief als deze aan u zou schrijven.
Die bloem van Nederland, lieve ouders, heeft zijn leven gegeven voor het vrije vaderland. Voor deze zaak hebben wij ook gestreden, maandenlang, met alle vuur en ijver die in ons was.
Thans gaan ook wij.
Vandaag, op 13 juli ben ik ter dood veroordeeld, samen met vier jongens die allen met fier opgeheven hoofd de straf aanvaard hebben, als stoere Nederlandse jongens van Jan de Wit.

Heus, geloof me, het is voor u allen harder, veel harder dan voor mij. Ik ga, maar ik ga naar Onze Lieve Heer, direct en met opgeheven hoofd. Zo zal ik voor Zijn rechterstoel verschijnen, zoals vandaag. U blijft achter. U allen hebt een lang leven voor u met alle strijd en moeilijkheden. Ik niet: een mooiere dood kan ik mij niet voorstellen. Alleen, we zijn jong, en het leven zou zeer zeker nog vele mooie momenten hebben gehad.

Nog echter is niet alle hoop verloren. Zowel ik als mijn advocaat zullen al het mogelijke in het werk stellen om alles te doen wat mogelijk is. En we maken een redelijke kans.

Morgen gaan we terug naar Amersfoort. Mijn nummer daar is 220.Daarna waarschijnlijk naar Utrecht. Ik zal dikwijls schrijven. We mogen nu in pakketten ontvangen wat we willen.
Veel zal ik aan je denken, aan alles wat u voor me gedaan hebt, aan mijn familieleden, aan mijn goede vrienden, aan de mensen die voor mij gebeden hebben en ik zal voor u een voorspraak zijn bij Onze Lieve Heer.

Lieve ouders, zusters en Willy, denk aan mij, zoals ik aan u. Ik ga heen zonder wrok tegen de Duitsers. Koestert u ook geen haat. Eenmaal zien we elkander zeker weer terug. Misschien in dit leven, zo zeker bij Onze Lieve Heer.

Uw liefhebbende zoon en broer Adri

Gezin

Adri Groffen (1923-1958) was acht jaar ouder dan zijn broer Willy, de lezer mogelijk welbekend. Daarom is Adri door zijn broertje altijd 'mijn grote broer' genoemd, omdat ze zoveel in leeftijd scheelden. Op jonge leeftijd is acht jaar leeftijdsverschil natuurlijk een eeuwigheid. En omdat Adri het huis al uitging toen Willy op de kostschool bij de Broeders van Huijbergen werd ondergebracht, heeft Willy zijn 'grote broer' niet goed leren kennen. Ook Erna en Julia maakten deel uit van het gezin, die zaten tussen Adri en Willy in. Ook zij kenden hem wel, maar ….. te kort! Willy is zich dan ook niet bewust van het feit dat Adri naar de H.B.S. in Bergen op Zoom gaat en daar vlot in vijf jaar naar het eindexamen snelt.
Deze intelligente en aardige jongen uit het gezin van Adam Groffen-Bouwmans, de wagenmaker/timmerman van naast de pastorie op Hoogerheide, maakt in Bergen op Zoom vlot vrienden op school en lijkt probleemloos door het leven te gaan.

Waarschijnlijk mei 1940, met vriend Ton(ny) Hilberink rechts

Oorlog

Als Adri op donderdagmiddag 9 mei 1940, op zijn 17e verjaardag, voorlopig afscheid neemt op de H.B.S. van rector Smits, enige leraren en zijn klasgenoten, met de afspraak 'over veertien dagen eindexamen te komen doen', weet hij niet wat er amper nog geen etmaal later letterlijk boven zijn hoofd hangt: het uitbreken op die vrijdag 10 mei van de Tweede Wereldoorlog. Wel leeft hij al maanden met zijn vrienden op de H.B.S. in Bergen op Zoom met de wetenschap dat er oorlogsdreiging is. Maar zoals velen heeft hij in discussies met zijn vrienden te kennen gegeven in de veronderstelling te zijn dat Nederland neutraal zal zijn en blijven. Hoe anders wordt de werkelijkheid!

Vrienden

Het laatste schooljaar op het Moller stond voortdurend in het teken van de algehele mobilisatie. Sinds augustus 1939 liggen enige honderdduizenden Nederlandse jongens en vaders in heel Nederland in allerlei linies paraat, wachtend op een eventuele oorlog waaraan ze niet deel zouden hoeven nemen vanwege de veronderstelde neutraliteit. De spanning is groot geworden na de roerselen rond inval en bezetting van Oostenrijk, Polen, Sudetenland, enz. in 1938/1939. Ook de HBS-jongens zijn betrokken. Speciaal met Adri's boezemvrienden Ton Hilberink, vooral hij, en ook Henk Verberkmoes, praten ze veel over wat er in dat jaar in de wereld gebeurt.
"Adri was er gemoedelijk in en zei dat het vast allemaal zo'n vaart niet zou lopen. Henk vond, dat Nederland niet langer neutraal mocht blijven", aldus Ton Hilberink in zijn grotendeels autobiografische boek 'Cyclus'.[1]

De ongeveer 17/18-jarige jongens realiseren zich dat ook zij in aanmerking kunnen gaan komen, omdat ze 'rijp zijn voor het leger'. Maar voorlopig houden ze zich ook veel liever bezig als ze vrij zijn met het regelmatig zo geliefde 'Vierkantje lopen'. Daar liepen ze al kletsend vele rondjes rechtsom terwijl de 'meiden linksom' liepen. Deze 'gezonde' stadse sport was in die tijd erg populair, ook voor Hoogerheidenaar Adri, die regelmatig bij Tonny Hilberink thuis verbleef.[2]
Als klasgenoten en leraren uiteindelijk van elkaar afscheid nemen om zich de komende veertien dagen voor te bereiden op het eindexamen, maken Adri en Ton diverse dagen afspraken met elkaar om bij hun thuis om beurten te studeren. Adri is goed in de exacte vakken en Ton ook wel, maar die is meer echt goed in talen. Ze spreken tussendoor natuurlijk veel over de oorlog, want die ontregelt vanaf 10 mei danig het normale leven. Ze zullen in het komende jaar kennismaken met voedseldistributie, stamkaarten, regelmatig Duitse soldaten op hun weg en de beperkingen door verplicht verduisteren en de avondklok.
Wordt Adri dan al gevormd om stelling te nemen tegen de bezetter, de indringer? 'Grote broer' Adri haalt tegen eind mei 1940 met zijn 17 jaar zijn diploma op de H.B.S. in Bergen op Zoom. De oorlog was net goed en wel begonnen, dus het examenfeestje was zeer eenvoudig en niet te vergelijken met de examenfuiven van nu. Broertje Willy mocht 'als jonge snotneus van een jaar of negen' natuurlijk niet erbij zijn. "Mijn twee zussen wel, maar ik moest op mijn eigen tijd, te vroeg naar mijn zin, naar bed!"

Na de H.B.S. gaat Adri in Dordrecht naar de middelbare technische school, later H.T.S. genoemd, en studeert daar chemische techniek. Vanwege de afstand, de oorlogsomstandigheden en de moeilijke verbindingen, zeker gezien de oorlogssituatie, is hij daar in pension en komt maar af en toe naar huis. Hij heeft in Hoogerheide en in Dordrecht een grote vriendenkring. Hij is een sociaal voelend iemand en een verenigingsmens. Zo wordt hij de jongen met veel contacten.
Tussen zijn studie door wordt hij zo ook lid van een verzetsgroep, waarschijnlijk onder leiding van ir. A. Juten uit Bergen op Zoom, die districtscommandant was van de O.D[3] die onder de gewestelijk commandant dr. Jan Somer in Breda viel, die docent op de K.M.A geweest was. Juten is de contactpersoon voor de plaatselijke commandanten van de O.D. van de omliggende dorpen. Men 'rolde' door vrienden in zo'n verzetsorganisatie.

1941/1942 Van Niftrik-route

Zeer wel mogelijk, dat kan geen toeval zijn, is op de M.T.S. in Dordrecht Adri in contact gekomen en/of benaderd door Jaap van Niftrik, een neef van fabrikant J.G. van Niftrik (Job) in Putte, de initiatiefnemer/leider rondom de Van Niftrikroute, Putte-Zwitserland. Deze neef, Jaap van Niftrik, studeerde ook op de M.T.S. in Dordrecht. Hij vertelt[4] dat hij in augustus 1942 daar via een ondergronds contact had vernomen dat de vluchtroute via Putte bij zijn oom was ontdekt door de Duitse politie. Speelde Adri hier een rol in? En ook André Kuylen, die toen nog op de H.B.S. zat? In die groep zat ook Jan van der Meulen uit Hoogerheide, een zoon van burgemeester Adolf van der Meulen. Ook Piet van Es uit Bergen op Zoom en Piet Stoffelen uit Steenbergen maakten er deel van uit. De gehele groep werd uiteindelijk verlinkt door een infiltrant die bij de heer Juten zogenaamd ondergedoken was. Omdat Jaap van Niftrik net op tijd op een fiets met houten banden Putte heeft kunnen bereiken om zijn oom te waarschuwen ontspringt die de dans. Het betekende overigens het eind van de roemruchte Van Niftrik-route die in 1941 was opgezet met hulp o.a. van luitenant Proost, luitenant De Kort en luitenant Brejaart uit Bergen op Zoom! In augustus 1942 al werd de lijn opgerold. De genoemde luitenants worden later opgepakt. Velen overleven het verzetswerk voor de O.D. niet.

Mientje Houtman-Proost

Mientje Houtman-Proost, 1919-2012

Een nog niet zo lang geleden verschenen publicatie[5] van Mientje Proost, t.g.v. haar 92e verjaardag, die ook in Bergen op Zoom woonde en van daaruit opereerde als koerierster voor de O.D., maakt duidelijk wat verzet inhield. Zij, die de 'boodschappen' overbracht naar en tussen Juten en Somer, maar ook naar Ome Henk, J.B. Vermeulen[6], - **dus niét de zoon van burgemeester Van der Meulen**- geeft het beeld van de illegaal werker: het met gevaar voor eigen leven ondermijnen, tegenwerken of benadelen van de vijand. Jan Vermeulen verzorgde ook het contact met het hoofdkwartier van de O.D. eerst in Den Haag, dan in Amsterdam, gevestigd in de Koepelkerk aan het Leidsebosje van 26-3-1943 tot 5-5-1945.
De indrukwekkende 'Memoires' van verzetsheld Mientje Proost, zus van luitenant Proost, hiervoor eerder genoemd, geven een beeld van de verzetsstrijd(st)er in zijn/haar rol in het verrichten van ondermijnende activiteiten. Mevrouw Mientje Proost werd ook gearresteerd in augustus 1943, door verraad van Anton van der Waals, en ook zij kwam met een ter dood veroordeling in het Oranjehotel en uiteindelijk in een concentratiekamp (Ravensbrück en Dachau). Ook zij overleefde. Haar verhaal en dat van Adri Groffen en André Kuylen zijn op vele punten vergelijkbaar.

Terug naar Adri Groffen

Als Adri Groffen op 28 januari 1944 wordt gearresteerd zal zijn vervolgprocedure niet veel hebben afgeweken van die van André Kuylen[7]. Deze wordt de andere dag, 29 januari gearresteerd op het vliegveld in de directiekeet als hij daar werkt voor de firma Konings, wegenbouwbedrijf. Hij komt in Breda in gevangenschap terecht, eerst in een cel op de Kon. Mil. Academie waar de Sicherheits Dienst is gevestigd. Daar wordt over het algemeen pittig verhoord[8]. Kort daarop, half maart, vinden we de gearresteerde jongens terug in de strafgevangenis in Breda.
Daar verbleef ook Adri Groffen naar we aannemen, zeker zijn we niet, al in de buurt van zijn vrienden André Kuylen, Piet van Es en Piet Stoffelen, zonder dat te weten. Pas in april ontmoette hij genoemde vrienden in de Sicherheitsdienst-gevangenis in Haaren persoonlijk, en wel in het voormalige grootseminarie van de Witte Paters. Daarna werd hij, en zijn maten, onder strenge Duitse bewaking, in mei naar de cellenbarak van het 'Oranjehotel' in Scheveningen overgebracht.
Toen de Duitse bezetter begin juni, na de invasie in Normandië, hem begon te knijpen voor een geallieerde aanval op de Nederlandse kust, werden de politieke gevangenen in een trein naar Kamp Vught overgebracht.
En al kort daarna, op 20 juni 1944, volgde weer een treinreis, en wel naar Kamp Amersfoort.
Dat bericht sloeg in Hoogerheide en Woensdrecht in als een bom.

De plaatselijke O.D. ondernam, tevergeefs zoals zal blijken, direct actie. Het rapport, in een document[9] berustend bij het N.I.O.D. (Nederlands Instituut voor Oorlogs Documentatie) in Amsterdam vermeldt:

"Begin Juli werd bekend dat reeds eerder genoemde A.Kuijlen en A.Groffen wegens spionage ter dood waren veroordeeld. Direct werd alles in het werk gesteld dit vonnis ongedaan te maken. Wij zijn er meermalen voor op reis geweest, om personen te bezoeken die er wel het een of het ander aan konden doen. Tegelijk stichtten we met zijn drieën, Kapelaan Smits, A.Groffen en ik, een fonds om de kosten eruit te bestrijden. Te dien einde werden bij verschillende personen gelden gevraagd en gekregen. Weldra hadden wij *f* 1000,- in kas. Daar er in Steenbergen ook twee ter dood veroordeeld waren van dezelfde groep en daar niets werd gedaan ben ik er een keer op uit geweest om Dominee van de Brink en Kapelaan Hoevenaars hiervoor te winnen, wat lukte."

Scheveningen

Omdat de cellenbarak bij de Scheveningse strafgevangenis praktisch alleen maar werd bevolkt door verzetsmensen, en daardoor in heel Nederland bekend werd, kreeg die de bijnaam van hotel. Men was in den lande trots op deze naam en de 'hotelgasten'! Iedereen wist waar men terecht kwam in Scheveningen als men in het verzet zat en gepakt werd. De Kriegswehrmachtsgefängnis en das Deutsche Untersuchungsgefängnis en de Grüne Polizei werden angstaanjagende begrippen tijdens de bezetting. Adri Groffen heeft dan ook goed geweten waar hij uiteindelijk terecht kwam na zijn arrestatie. Hij werd er ook een van de 'politieken' én hotelgast.
Adri zal ongetwijfeld ook op de hoogte geweest zijn, gezien zijn woordgebruik in zijn afscheidsbrief, van het al uit december 1940 bekende incident, toen op de grote poort van het hotel met grote letters de tekst was gekalkt: *'in deze bajes, zit geen gajes, maar Hollands glorie, potverdorie'!* De Duitsers bestempelden de gevangenen in de Duitse pers immers als misdadigers, als gajes….. In Nederlandse ogen waren de verzetsstrijders echter helden; zeker nadat bekend werd dat er fusillades plaatsvonden in de duinen. Nog elk jaar gedenken we de gefusilleerden uit de Duitse gevangenis in Scheveningen op de Waalsdorpervlakte.

Tot executie van Adri Groffen op deze plaats zal het echter niet komen, *"want na aankomst in Kamp Amersfoort op 20 juni 1944 worden we kaal geschoren, onder streng regime geplaatst, en moesten we lang op appèl staan, kregen we lijfstraffen, én zaten we onder de luizen"*, aldus het vergelijkbare verhaal van André Kuylen in zijn zelfgeschreven relaas. Zie Tijding 2005-1.

Toegangspoort Het Oranjehotel Scheveningen

Uit: Bajes in de duinen Soms: Zes man in een één-persoonscel Maar trots...

In het prachtige boek Bajes in de Duinen *ontdekte men destijds bovenstaande groepsfoto, overigens helaas zonder namen, maar met het vermeld commentaar eronder: De ons welbekende, maar ondertussen overleden Egidius Suijkerbuijk, veerde op bij het zien van de foto en wees enige jaren geleden aan Willy Groffen zonder aarzelen de linkse persoon op de eerste rij aan als zijnde zijn 'bijna buurjongen' Adri Groffen. Zij woonden vlak bij elkaar. Kijk en vergelijk met andere afbeeldingen. Wij komen er niet 100% zeker aan uit!*

Het boek BAJES IN DE DUINEN, kroniek van het Penitentiair Complex Scheveningen, 1880-2000, van de hand van Jan Maarten Terwiel verscheen in het jaar 2000.
Jan Maarten Terwiel schrijft op blz. 69: "Er was een grote saamhorigheid onder de gevangenen en hun gedrag tegenover het bewakingspersoneel was veelal provocerend. Zij zaten allen immers voor een goede zaak waar zij met recht trots op waren. Rangen en standen vielen weg. **`Het verklaart de ongelooflijke overgave die in afscheidsbrieven vaak tot uitdrukking wordt gebracht'**. Zie ook de brief van Adri aan het begin van dit artikel.

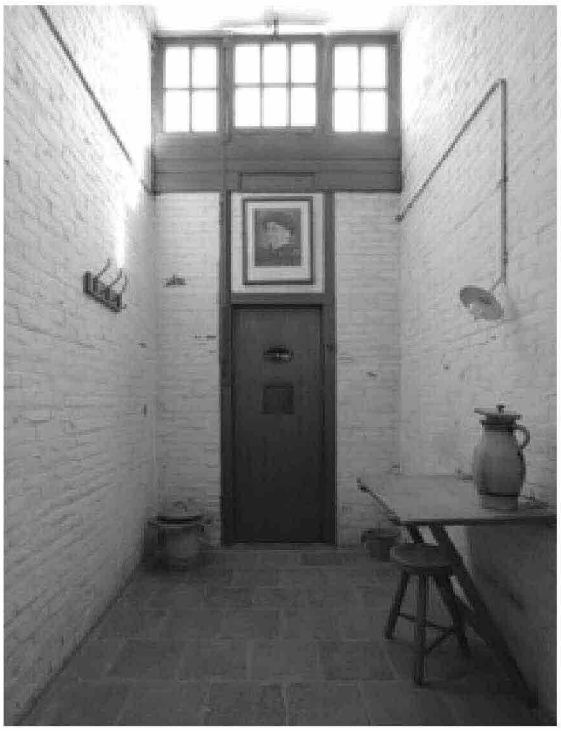

Het voorportaal: →
De beruchte dodencel 601 in Scheveningen

Doodstraf

En dan volgt op 12 juli 1944, na een half jaar gevangenschap al, de dramatische tocht naar het Huis van Bewaring in Den Bosch, waar de volgende dag hun proces plaats zal vinden. Daar krijgt Adri Groffen, en met hem o.a. zijn vrienden André Kuylen, Piet Stoffelen en Piet van Es te horen van hun advocaat, dat ze op de doodstraf moeten rekenen. Deze advocaat was een uitstekend Nederlands sprekende sergeant van de luchtmacht, die jurist was en al lang in Nederland had gewerkt, maar de Duitse nationaliteit had en daarom in Duitse dienst was opgeroepen,. En dat bijna voorspelde vonnis werd dan ook prompt over hen uitgesproken: "Sie werden zum Tode verurteilt"! Terug van het gerechtsgebouw in het Huis van Bewaring "kregen wij iets lekkers te eten en de gelegenheid van de gevangenisdirecteur een brief naar huis te schrijven".
Vervolgens komt Adri terecht in Haaren, in afwachting van de uitvoering van executie. "In Haaren leven Adri en een medegevangene verder, met z'n tweeën aan elkaar verbonden met boeien, en bewaakt onder een streng regime", zo weet Willy te vertellen. Maar hij wordt op 29 juli 1944 met autobussen overgebracht naar Anrath in de buurt van Venlo en later, bij het oprukken van de geallieerden, i.v.m. Market Garden, naar Duitsland getransporteerd, om daar in het Ruhrgebied in concentratiekamp Lüttringhausen terecht te komen.
Broodmager en verzwakt wordt hij, wonder boven wonder, in april 1945 nog bevrijd uit genoemd kamp door de Amerikanen.
Door het persoonlijk verhaal van André Kuijlen[10] kunnen we ervan uitgaan dat in Duitsland het groepje met de West-Brabanders, Adri Groffen, André Kuijlen, Piet Stoffelen en Piet van Es bij elkaar gevangen heeft gezeten in Lüttringhausen en samen de Amerikaanse bevrijders heeft begroet. Slechts twee dagen ervoor werd hen nog aangezegd door de SS-bewakers dat de ter dood veroordeelden zich gereed moesten maken voor de voltrekking van hun vonnis. Daags erna kwamen 'ze' er inderdaad aan, maar in plaats van de West-Brabanders gaf de gevangenisdirecteur een groep communistische politieke gevangenen mee, die er al vanaf 1933, na de 'Rijksdagbrand" zaten. André Kuylen zegt: "*In de volgende nacht was al kanonvuur te horen en vlogen de granaten over het gebouw. De SS'ers zijn niet meer teruggekomen de andere dag".* Zo ontsprongen ze op het nippertje de dans van de executie.
Weer een dag later, 15 april, stonden de Amerikanen aan de ingang. Voor hun eigen veiligheid zijn ze nog enige tijd in het kamp gebleven, waar de eerder vermelde Ome Henk (Jan Vermeulen)[11] de leiding kreeg van de Amerikanen, om op 6 mei met een vrachtwagen naar Venlo gebracht te worden van waaruit iedereen zijn weg naar huis kon gaan.

Thuiskomst

Hoe de terugreis vanuit Venlo precies is verlopen is bij de familie Groffen niet bekend. Mogelijk is hij ook een van de 300.000 gerepatrieerden die o.a. via de eerste opvang in Oudenbosch met de trein is aangekomen en opgevangen bij de Broeders van Saint Louis aan de Markt.

Uiteindelijk zal Adri Groffen enige dagen later, op 9 mei 1945 terug thuis komen, op zijn 22e verjaardag, "na een lange reis met een Amsterdammer", aldus Willy. Voor het gezin Groffen was de terugkeer van zoon en broer een emotionele, vreugdevolle hereniging.
Als hij als berooide overlevende ter dood veroordeelde verzetsman zich meldt bij de officiële instanties in de gemeente is de ontvangst eerder lauw en lastig dan enthousiast. Ze weten er op de gemeente niet zo goed raad mee. Dat blijkt overigens een landelijke tendens geweest te zijn. Het was maar 'vervelend die terugkomers' uit Duitse kampen….. Vooral Joodse overlevenden voelden zich onheus ontvangen, maar ook dat hoorden we pas vele jaren later…. Het pro-

links Adri met partner Selma en bevriende stellen op de boot tijdens zijn eerste 'grote verlof' naar Nederland in 1953

Adri Groffen rechts voor in Patjet 1956: "Niet slecht wachten bij een potje bier ja...."

bleem is elk jaar nog actueel rond 4 mei als vroegere nog levende concentratiekampgevangenen aan het woord komen en over hun thuiskomst van toen verhalen.
Een wel erg complicerende factor op het gemeentehuis was het feit dat er in de gemeente een politiek instabiele periode aan de gang was met grote animositeit tussen voormalig verzet, gemeentelijke elite, de zuiveringscommissie, de geestelijkheid, het Militair Gezag[12] e.d., nadat burgemeester Adolf van der Meulen begin november 1944 uit zijn ambt was ontzet na vermeende 'laakbare handelingen en gedrag' tijdens de bezettingsjaren.[13]

Na de oorlog

Adam, Agnes, Joke en Martrees met moeder Selma Groffen-Brautigam en vader Adri in 1958

Adri maakt eerst nog een half jaar zijn destijds onderbroken studie in Dordrecht af om er cum laude zijn diploma in ontvangst te nemen. Hij solliciteert naar een baan in het laboratorium op de spiritusfabriek in Bergen op Zoom, krijgt de baan en doet er veel ervaring op die hem wat later zeer van pas zal komen.
Hij besluit zijn geboortegrond te verlaten en trekt samen met zijn vriend Piet van Es in oktober 1947 de wijde wereld in, richting Indonesië. Hij komt in Modjokerto terecht en zal daar verkering krijgen met apothekersassistente Selma Brautigam, met haar trouwen op 22 april 1952[14] en een gezin met vier kinderen stichten; én aldaar een goede baan op spiritusfabriek Wates opbouwen. Toen de directeur van de fabriek wegging werd Adri beloond en volgde hem in die functie op. Zijn gezondheid zou hem al snel in de steek laten, want als hij tijdens een tweede verlofperiode in 1958 met zijn gezin in Nederland is, wordt hij overvallen door een zeer ernstige hersenontsteking en komt zelfs te overlijden! Artsen schreven zijn dood toe aan de verschrikkelijke omstandigheden tijdens zijn verblijf in de gevangenissen en concentratiekampen.

De spiritusfabriek 'Wates' op Midden-Java gelegen ten oosten van Madioen

Tijdens dit verlof in het voorjaar van 1958 hadden Adri en zijn gezin nog een grote tegenslag te verwerken: de regering in Indonesië verklaarde alle bezittingen van Nederlanders op dat moment aan de staat. Adri was alles kwijt wat hij daar had opgebouwd. Toen kreeg hij wel direct het aanbod terug te keren om in staatsdienst zijn taak op te pakken bij terugkomst. Dat risico durfde hij toen niet aan gezien de politiek gevaarlijke omstandigheden. Hij besloot in Nederland te blijven met zijn gezin om een nieuw bestaan op te bouwen, niet wetende dat hij binnen een paar weken zou worden overvallen door genoemde fatale ziekte…. Hij is dan nog maar 34…

Bidprentje van Adri Groffen uit 1958:

Komt, Gij Heiligen in Gods, Engelen des Heren, ontvangt en biedt aan voor het aanschijn van de Allerhoogste de ziel van:
Adrianus Petrus Groffen ***echtgenoot van mevrouw Selma Sofia Brautigam***

Geboren te Hoogerheide 9 mei 1923, overleden te Eindhoven, na voorzien te zijn van de laatste H.H. Sacramenten, 8 maart 1958 en begraven 11 maart d. a. v. op het St. Joriskerkhof.

In de St. Josephmaand nam de Hemelse Vader deze onmisbare en goede vader nog jong tot zich.
Terug uit Indonesië, waar hij met zijn gaven van geest en hart bouwde, was hij weer gaan werken voor een nieuw bestaan, waarbij hij werd overvallen door een verraderlijke ziekte, waaruit geen redding bleek.
Altijd behulpzaam, altijd voorkomend, altijd vrolijk, altijd gastvrij, was hij een uitzonderlijke liefdevolle en goede echtgenoot en vader, bemind door familie en vrienden.

"Lieve Sel. Graag was ik bij je gebleven, maar God heeft het anders beschikt. Zijn H. Wil geschiede. In Hem zien wij elkaar weer. Gij zijt niet alleen, vanuit de hemel werk ik mee en ben ik bij je. Heb dank voor je trouwe liefde, je goede zorgen en je steun, vooral tijdens mijn laatste ziekte, toen gij dag en nacht bij mij waart.
Lieve kindjes, gij begrijpt het nog niet, wees lief voor Moeder en luistert, vooral later naar haar woorden, die ook de mijne zouden zijn.
Lieve ouders, weest bedankt voor uw ouderliefde en voor alles, wat jullie voor mij hebt uitgestaan en gedaan.
Heer geef hem, die jij zo vroeg riep, de eeuwige rust, vergeef hem zijn zwakheden en laat ons hem weerzien in de vreugde van het eeuwige leven. Amen.

Verder onheil voor het achtergebleven gezin

Nauwelijks een jaar na de dood van Adri komt zijn weduwe met de auto naar opa en oma in Hoogerheide. Zij heeft ook twee kinderen meegenomen achter in de auto. Om onverklaarbare redenen verliest zij op de Huijbergseweg de macht over het stuur en botst frontaal op een boom. De kinderen brengen het er goed vanaf. Met onvoorstelbaar ernstige en levensbedreigende verwondingen en breuken wordt moeder Selma op een van de vrouwenkamers binnengebracht. Het was 1959. Ze verbleef er negen maanden. Toen pas was ze hersteld.[15] Een van de kinderen was een jaar in Hoogerheide bij ome Willy en tante Jos. De anderen waren elders opgevangen.
Met dit compacte verhaal hopen we eer te hebben bewezen aan de bijna 'vergeten grote broer' van Willy Groffen, die ternauwernood aan de terechtstelling na zijn terdoodveroordeling wist te ontkomen! Zijn zusters en broer zijn hem en zijn vrouw en de al nu op leeftijd zijnde kinderen nooit vergeten. Wij kennen hem nu ook wat beter…..
Adri ontving twee onderscheidingen……

Helaas zonder vader na 8 maart 1958

Tenslotte

Hoe moeilijk is de reconstructie van de feiten van 'Het Verzet'! Tientallen jaren sprak niemand van de betrokkenen erover. Iedereen had in de organisatie een rol, maar ook zijn geheimen. Weinigen kenden de verhoudingen, laat staan de echte namen van de personen die elkaar ontmoetten. Adri Groffen publiceerde nooit wat en vertelde nooit wat. Net zomin André Kuylen, die pas in 2005 wat op papier kon krijgen na sterk aandringen. En Mientje Proost komt pas in 2009 met haar herinneringen!
Hoe ondoorgrondelijk zijn Gods wegen als je in Hem gelooft! Zo jong komen te overlijden, na zo'n ontsnapping aan de kogel van het vuurpeloton. En na de ellende van gevangenissen en concentratiekampen te hebben overleefd, met zo´n mooi gezin, moest Adri Groffen de aarde veel te jong verlaten! Een hard gelag.

Het is niet te begrijpen…..

Noten

1. Ton Hilberink, Cyclus, 'De geschiedenis van de familie Burger 1840 – 1945', blz.239 e.v. Uitgeverij 60+ Cadier en Keer, 1992. ISBN 90-73171-01-6

2. De hoofdfiguur in de generatiegeschiedenis noemt zich Ruud van Bergen als pseudoniem voor Ton Hilberink. Zijn vader was in Bergen op Zoom politieagent.
3. A. Juten was de districtscommandant Bergen op Zoom van de O.D., de landelijke verzetsorganisatie, die ressorteerde onder het Gewest 15 Breda van genoemde organisatie. Dorpen als Wouw, Halsteren, Hoogerheide enz. hadden hun plaatselijke commandanten. Juten, in 1943 gearresteerd, was hun contactpersoon naar boven in de hiërarchie. De leider in de top van de O.D. organisatie met 19 gewesten was jhr. P.J.Six.

4. Zie Tijding 2005-1, blz. 52 e.v.
5. 2009, Mientje Houtman-Proost, `Memoires uit de oorlogsjaren 1940/1945´. Waarin ik 7 maanden in Strenge Einzelhaft heb gezeten van aug. ´43 t/m maart ´44`, uitg. oktober 2009.

6. 'Toen de legendarische jhr. P.J. Six, chef-staf van de verzetsorganisatie de Ordedienst, in 1946 hoorde dat Jan Vermeulen naar Indië zou vertrekken om weer dienst te nemen in het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL), klom hij meteen in de pen om hem uitgebreid te bedanken voor zijn verzetswerk. Vermeulen had leiding gegeven aan Dienst Piet, de inlichtingendienst van West-Brabant. Hij verspreidde illegale bladen en bonkaarten. Hij vervalste papieren. Vermeulen bracht door de SD gezochte Joden en neergeschoten Engelse piloten naar België. Van de Belgische regering kreeg hij daarvoor na de oorlog vier onderscheidingen.' Aldus Meindert van der Kaaij, in De Verdieping, Trouw, 13-09-2013.

7. Zie Tijding 2005-1, blz.34 e.v.
8. Zie verslag van André Kuylen in Tijding 2005-1.
9. Document II-858, Verzet Noord-Brabant, "De illegaliteit in de gemeente Woensdrecht". Verslag van de heer C. van Elzakker, ondertekend met Kerstmis 1945, als plaatselijk commandant van de O.D. in 1944.
10. Zie Tijding 2005-1, blz. 37/38
11. Zie voetnoot 5
12. In 1944/1945 namens de regering in Londen belast met het dagelijks bestuur in bevrijd Nederland.

13. Op 1 januari 2021 zullen de archieven betreffende deze materie, die nog zeer gevoelig ligt, openbaar worden en toegankelijk zijn.

Rechts Adri als getuige bij het kerkelijk huwelijk van Jan van der Meulen in Indië 1949

14. In een mail van februari 2016 vermeldt Jan van der Meulen dat Adri niet direct een vriend was, maar wel zijn meerdere in de verzetsgroephiërarchie. Jan van der Meulen, ook deel uitmakend van dezelfde verzetsgroep, en ook afkomstig van Hoogerheide, was de oudste zoon van de burgemeester. Volgens het verhaal in de familie Groffen zou Jan van der Meulen getuige op het huwelijk zijn geweest omdat hij 'toevallig toch in de buurt was', waarschijnlijk als vrijwillig in dienst zijnde militair bij de eerste politionele acties. Echter: volgens een brief die ik onlangs kreeg van de 92-jarige Jan van der Meulen, was het andersom. Volgens laatstgenoemde was Adri Groffen getuige op het huwelijk van Jan van der Meulen, die al in Nederland was getrouwd voor de wet, op zijn kerkelijk huwelijk in Indonesië, waar hij als vliegend marineofficier was heen gestuurd, en Adri als getuige opriep toen zijn wettige echtgenote was aangekomen!

15 Nooit heb ik geweten wie de ongelukkige vreemde vrouw uit Eindhoven was, die ze op de kamer bij mijn (JvE) pas geopereerde moeder binnenbrachten in 1959 in het Gasthuis van Bergen op Zoom. Ik was 16. Pas nu, in januari 2016 blijkt het de weduwe van Adri Groffen en schoonzus van Willy Groffen geweest te zijn....Wat een toeval.... ♣

Gedachten bij het afscheid van Bep Klaassen

Lang geleden, in de jaren zeventig, was ik een jonge, enthousiaste leraar en in die hoedanigheid werd mij gevraagd, of ik ook een aantal lessen wilde geven aan de avondmavo op het Mollerlyceum in Bergen op Zoom. Toen ik daaraan begon, zaten vlak voor mijn lessenaar in de klas twee jonge moeders uit Hoogerheide. Twee vriendinnen, die het vaste voornemen hadden om samen het mavodiploma te halen. Het waren Bep Klaassen en Toos Hermus.
Zulke ideale leerlingen heb ik later nooit meer gehad. Altijd op tijd aanwezig, altijd het huiswerk netjes gemaakt, altijd oplettend en nooit afgeleid, steeds opgewekt, zwijgzaam, vriendelijk en plichtsgetrouw.
Geen wonder, dat ze probleemloos de eindstreep haalden op deze school, niets dan goede herinneringen achterlatend.

Later was er af en toe nog een vluchtig contact, omdat haar zoon Rob en mijn zoon Danny samen op het Juvenaat zaten.

Echt intens en vriendschappelijk werd het contact, toen ik ruim drie jaar geleden in het bestuur van Heemkundekring Het Zuidkwartier werd gekozen. Bep was de penningmeester van deze vereniging en ook Frans verricht er heel wat vrijwilligerswerk. De contacten groeiden uit tot een nauwe vriendschapsband. Vooral in de gezamenlijke autoritjes naar en van de bestuursvergaderingen konden we onze problemen en zorgen bij elkaar kwijt, omdat die veel overeenkomsten vertoonden.
Binnen het bestuur was Bep altijd erg positief. De boekhouding was steeds keurig in orde. Haar taken verrichtte ze punctueel, nauwgezet en vakkundig. Daarbij bleef ze altijd bescheiden, zo veel mogelijk op de achtergrond. Spreken in het openbaar was niet haar favoriete bezigheid. Maar tot het laatst konden we op haar rekenen als er op haar terrein iets gedaan moest worden.
Wij zagen dat het niet goed met haar ging en we maakten ons daarover grote zorgen, maar klagen deed ze nooit. Positief en optimistisch, zo was ze steeds, ook nog toen Cor Cleeren en ik haar namens het bestuur een bosje bloemen kwamen brengen.
We missen haar nu al en dat zal nog lang zo blijven. Als penningmeester, als verenigingsbestuurster, maar vooral als mens en vriendin.

Jan Luysterburg,
voorzitter

Bep Klaassen - Nuijten

24-1-1947
- 2-5-2016

INFORMATIE VOOR DE LEZER

"Tijding" is het periodiek van de heemkundekring "Het Zuidkwartier" en verschijnt 3x per jaar. Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omvattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij het secretariaat en de heer Cor Cleeren, Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte - tel. 0164 60 35 33, Cormar65@ziggo.nl.
Tevens zijn losse nummers van "Tijding" bij hem verkrijgbaar. De normale afleveringen kosten € 4,00 per stuk (van het lopende jaar € 7,00).
De contributie bedraagt € 20,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 8,00 extra aan portokosten in rekening gebracht. Voor België € 10,00.
Nieuwe leden kunnen zich ook opgeven door middel van storting van de jaarcontributie op IBANrekeningnummer NL86RABO0140521437 t.n.v. penningmeester, Heemkundekring "Het Zuidkwartier", Rubertstraat 24, 4631 EB Hoogerheide.

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

Vormgeving Tijding: Maria Rosskamp
Druk: Marwa Print & Copy - Essen België
Websitebeheerder: de heer S. Schauenburg
e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

Voorzitter:
de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl
Vicevoorzitter:
de heer B. Janssens, tel. 06-45432811
e-mailadres: Bertsatru@gmail.com
Secretariaat:
mevrouw E. Cleeren, tel. 0164 60 67 58
e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl
Penningmeester:
mevrouw L. Kools, tel. 06 27 53 61 93
e-mailadres: loeskools@gmail.com
2e Penningmeester:
de heer J. Mathijssen, tel. 0164 61 48 85
e-mailadres: johnmath@xs4all.nl

Bestuursleden:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
e-mailadres: Cormar65@ziggo.nl

mevrouw L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
e-mailadres: luce.hengst@hetnet.nl

de heer D. Verbeek, tel. 0164 61 61 96
e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

CONTACTADRESSEN WERKGROEPEN
www.hkk-zuidkwartier.nl

Redactieraad: kopij inleveren bij
mevrouw F. Stoutjesdijk-Jansen, Aanwas 40,
4641 JJ Ossendrecht, tel. 0164 67 25 63
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com
of: mariarosskamp@planet.nl
Archeologie:
mevrouw L. Hengst, tel. 0164 25 94 19
De Hortensia 11, 4631 DG Hoogerheide
e-mailadres: luce.hengst@hetnet.nl
Documentatie:
de heer C. van Opdorp, tel. 0164 61 38 30
Hof van Holland 18, 4631 VZ Hoogerheide
e-mailadres: adrivanopdorp@home.nl
Evenementen:
de heer J. Lauwerijssen, tel. 0164 61 39 79
Zandfort 8, 4631 RK Hoogerheide
e-mailadres: janlauwerijssen@hotmail.com
Fotografie (en ledenadministratie):
de heer F. Klaassen, tel. 0164 61 31 70
KLM laan 6, 4631 JW Hoogerheide
e-mailadres: klaassen.frans@gmail.com
Genealogie:
de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33
Past. Dierckxstraat 17, 4645 EK Putte
e-mailadres: Cormar65@ziggo.nl
't Kwartier/ heemtuin:
mevrouw M. Wattel, tel. 0164 61 39 34
Antwerpsestraatweg 1, 4631 NK Hoogerheide
e-mailadres: odilde6@gmail.com
Museum:
mevrouw F. Stoutjesdijk-Jansen, Aanwas 40,
4641 JJ Ossendrecht, tel. 0164 67 25 63
e-mailadres: frankastoutjesdijk@gmail.com
Oude handwerktechnieken:
mevr. B. Brokken, Van Weerden Poelmanlaan 11
4631 JZ Hoogerheide, tel. 0164 61 28 62
e-mailadres: bepdirkbrokken@hetnet.nl
Oude talen, gezegden, spreuken enz.:
de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41
De Acacia 33, 4631 DB Hoogerheide
e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl
Toponymie: ad hoc

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historiekaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

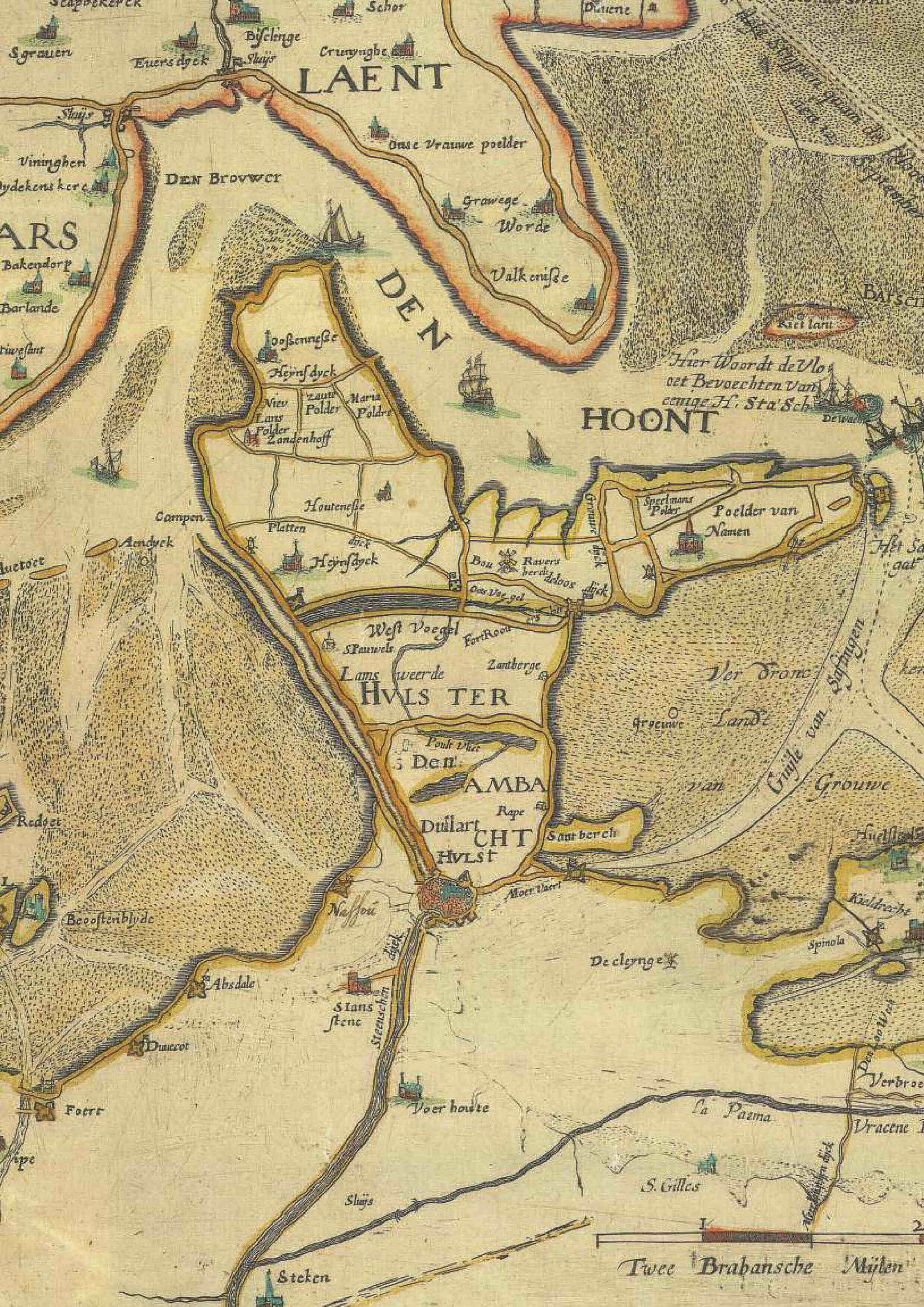

LAENT
Schor
Sgrauen
Eversdyck
Biselinge
Sluijs
Cruyninghe
Onse Vrauwe poelder
Grawege
Worde
Valkenisse
Viningen
DEN BROVWER
ARS
Bakendorp
Barlande
DEN
HOONT
Kiel lant
Hier Woordt de Vloot Bevoechten van eenige H. Sta. Sch
Oossennesse
Heynsdyck
Niev Lans Polder
Zaute Polder
Maria Poldre
Zandenhoff
Houtenesse
Campen
Aendyck
Platten
Heynsdyck
Bou
Ravers
Speelmans Polder
Poelder van Namen
West Voegel
S. Pauwels
Zantberge
Lams weerde
HVLS TER
Ver Dronc Lande
Grouwe
van Grouwe
Gusle van Saftingen
Den AMBA CHT
Rape
Dullart
HVLST
Santberch
Moer Vaert
Nassou
Redoet
Beoostenblyde
Absdale
Duvecot
Foert
S. Jans stene
Steenschen dyck
De cleynge
Kieldrecht
Spinola
Voer houte
La Pazma
Verbroe
S. Gilles
Sluijs
Steken
Twee Brabansche Mijlen